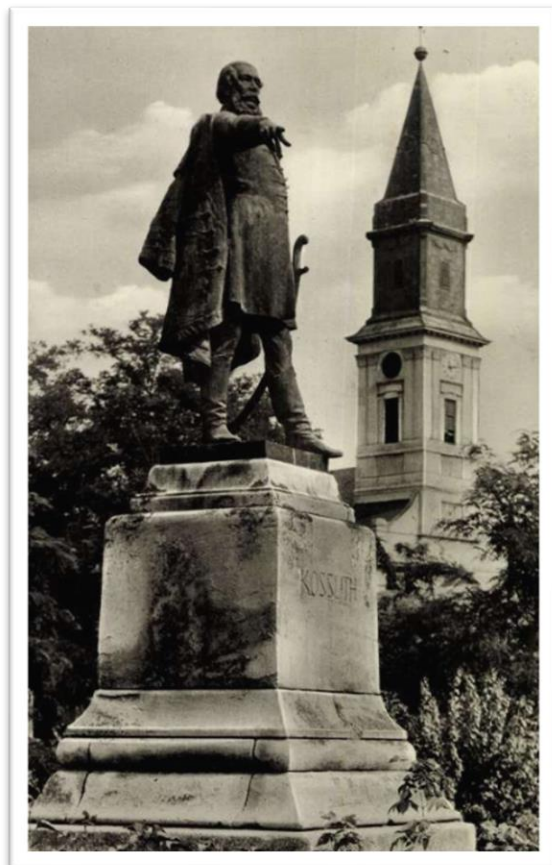

Archeo-Art Bt.
2730 Albertirsa, Lara utca 2.

KISKUNLACHÁZA
TELEPÜLÉSSZERKEZETI TERVE ÉS HELYI ÉPÍTÉSI SZABÁLYZATA
FELÜLVIZSGÁLATA

TELEPÜLÉSI ÖRÖKSÉGVÉDELMI
HATÁSTANULMÁNY

MŰEMLÉKI SZAKTERÜLETI MUNKARÉSZE

2021. június

ALÁÍRÓLAP

Kiskunlacháza nagyközség
településszerkezeti terve és helyi építési szabályzata felülvizsgálatához kapcsolódó
települési örökségvédelmi hatástanulmány műemléki szakterületi munkarésze

Megbízó:

Kiskunlacháza Nagyközség Önkormányzata
Dr. Répás József polgármester
2340 Kiskunlacháza, Kossuth Lajos tér 1.

Generál tervező:

Pest Megyei Terület-, Település-,
Környezet Tervező és Tanácsadó Kft.
Schuchmann Péter ügyvezető igazgató
1085 Budapest, Kőfaragó u. 9. IV. emelet

Tervezők:

Archeo-Art Bt.
2730 Albertirsza, Lara utca 2.

Dénes Katalin e.v.
okleveles építészmérnök, műemlékvédelmi szakmérnök
tervezői jogosultság száma: É 20-0333

Budapest, 2021. június hó

TARTALOM

ALÁÍRÓLAP	2
TARTALOM.....	3
I. VIZSGÁLAT.....	4
1. TÖRTÉNETI LEÍRÁS	4
2. TERMÉSZET, TÁJ, TÁJHASZNÁLAT	18
3. TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSMAG, TELEPÜLÉSKÉP ÉS UTCAKÉPEK	20
4. TELEPÜLÉSSZERKEZET ÉS TERÜLETHASZNÁLAT	22
5. TELEPÜLÉSKARAKTER	24
6. VÉDETTSÉGEK.....	28
7. AZ ÖRÖKSÉGI ÉRTÉKEK ELEMZÉSE.....	29
II. TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁR.....	32
1. ÁLTALÁNOS ÉRTÉKEK	32
2. MŰEMLÉKEK, MŰEMLÉKI KÖRNYZETÜK, ÉS NYILVÁNTARTOTT MŰEMLÉKI ÉRTÉKEK.....	35
3. HELYI VÉDETT ÉRTÉKEK	43
4. HELYI VÉDELEMRE ALKALMAS ÉPÍTÉSZETI ÉRTÉKEK.....	44
5. EMLÉKMŰVEK, SZOBROK, KERESZTEK	47
III. A RENDEZÉS SORÁN TERVEZETT VÁLTOZÁSOK HATÁSELEMZÉSE	56
1. A TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRBAN SZEREPLŐ ELEMENK VONATKOZÁSÁBAN RELEVÁNS RÖVID ÉS KÖZÉPTÁVON TERVEZETT VÁLTOZÁSOK ISMERTETÉSE	56
2. A VÁLTOZÁSOK HATÁSAI A TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSRE, TELEPÜLÉS- ÉS TÁJSZERKEZETRE.....	58
3. A VÁLTOZÁSOK HATÁSAI A TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRBAN SZEREPLŐ MŰEMLÉKI ÉRTÉKEKRE	59
IV. ÉRTÉKVÉDELMI TERV	60
1. AZ ÉRTÉKLELTÁRBAN SZEREPELTETETT ÉRTÉKEK MEGŐRZÉSÉT BIZTOSÍTÓ SZEMPONTOK ÉS KÖVETELMÉNYEK	60
2. ÖNKORMÁNYZATI FELADATOK.....	63
V. ÖSSZEFOGLALÓ	64
VI. NYILATKOZAT.....	64
VII. MELLÉKLETEK	64

I. VIZSGÁLAT

1. TÖRTÉNETI LEÍRÁS

Őskor, ókor

Kiskunlacháza nagyközség területe mindig is lakott volt, melyet bronzkori leletek (őskori cserépedények, urnatemető) is bizonyítanak. A településen állatcsontot és egyfűlű, a vatyai kultúrába sorolható kisbögérket is találtak.

Római kor és a népvándorlás kora

Kr. u. IV. sz. végétől szarmata, jazig törzsek, majd a század utolsó évtizedében a hunok érkeztek a Kárpát-medencébe. Az egykori Áporkai vasúti megállóhely területén három felszíni szarmata telepnyom figyelhető meg. A Cigány-réten szintén késő-római korból származó szarmata telepnyomot azonosítottak.

Honfoglalás kora és Árpád-kor

Kölni érseki denárok (1167-1191) a kiskunlacházi kincsleletből
forrás: Huszár Lajos: A kiskunlacházi éremlelet

Az Áporkai vasúti megállóhely környékén előkerült Árpád-kori kerámiatöredékek, patics és salaktöredék bizonyítják, hogy a terület a honfoglalás után is lakott hely maradt.

Délegyháza határában, az úgynevezett Háromöles-dűlőben valószínűsíthetően egy Árpád-kori templom és a templom körüli temető maradványai rejtőznek, itt 12-13. századi kerámiaanyagot és embercsontokat találtak.

Szántó (a későbbi Lacháza) 1285. évi oklevél szerint – mely a település első okleveles említése – fehervári várföld még, ahol szántóvetéssel foglalkozó királyi szolgálónépek élhettek. Az oklevél szerint IV. (Kun) László (1262-1290) király a várföldet eladományozta.

Perekw (Pereg) Árpád-kori település 1238. évi első okleveles említésében szintén fehervári várföldként szerepel, azonban a tatárjáráskor elpusztult. A község a XIII. század első felében, mostani helyétől délfelé, kb. 4 kilométer távolságban feküdt, ahol az 1876. évi árvíz után templomának romjait is megtalálták. A helység 1313-ban csak, mint földterület szerepel. Első ismert tulajdonosa Peregi Yginig, aki előzőleg egy dunai sziget birtokosa volt; ezt azonban II. András király elvette tőle, és helyette adta neki a peregi várföldet.

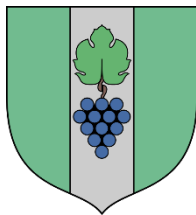
Győrffy István kutatásai szerint az egykori nomád téli szállások alakultak falvakká mindkét település esetében.

Kiskunlacháza nevének eredete

Kiskunlacháza címere

Kiskunlacháza eleinte a Szántó nevet viselte, mely település Fejér megyéhez tartozó várföld lehetett. Az oklevelekben *Zamtou*, *Zamtov*, *Zantou*, *Zanthow*, *Zanthou* alakokban is előfordul. Neve metonimikus (névátvitelen alapuló) névadással keletkezett, köznévi előzménye a szántó, földműves, mely a földművelésre kötelezett szolgálónépekre utal. Későbbi neve Lackháza lett, mely elnevezés először 1424-ben jelent meg az okleveles források szerint. A hagyomány szerint IV. Lászlótól vette a nevét, aki szívesen tartózkodott a vidéken. Lackháza előtagja a régi Lack (László) személynévből ered, a szántai Lackfi család 1321-től volt a település birtokosa és Szántó törzsökös helyük maradt. Utótagja pedig a birtokos személyraggal ellátott ház, mint lakóhely, otthon. Nevének Kiskun- előtagja a település területi elhelyezkedésére, azaz a Kiskunságra utal.

Pereg címere

XIV-XV. század

Pereg település neve puszta személynévből keletkezhetett magyar névadással, azonban a személynév eredete nincs tisztázva, valószínűleg szláv eredetű. A településnek több elnevezése is létezett, amelyek a birtoklást, a birtokviszonyokat hangsúlyozták: Inakfiapéterfölde és Budimátyásfalva, ill. Budimátyásfölde. Az oklevelekben *Perekw*, *Perek*, *Peruk*, *Pherek* és *Peregh* formákban is előfordul.

Jekmin óbudai várnagy, egyben nádori albíró 1329-ben Becsei Imrét iktatta be Szántó és Pereg birtokába, amelyek ekkor Fejér vármegye Duna-Tisza-közi részéhez tartoztak. A területen a földművelés volt az elsődleges, a rideg állattartásnak csak alárendelt szerep juthatott.

Az 1347. évi oklevél szerint Pereg Becsei Tóttós és Vesszős birtoka, akik a királynak – I. Nagy Lajos király – engedték át a területet. Ekkor Szent Imre tiszteletére emelet kötemplomát is említik, ezért a később kettészakadt falu egyik része Szentimrefalva név alatt is szerepel.

Pereg a XV. században két helységre szakadt, Kis-Peregre (Szentimrefalva néven is) és Peregre. A kettészakadt település külön földesurakkal rendelkezett, de részben köznemesi birtok volt. Kis-Pereg 1424-ben és 1456-ban a Csepel-szigethez tartozott, Pereg helységet 1447-ben a Lévai Csehek birtokában találjuk. 1453–54-ben Fejér vármegyéhez számították. Kiskunlacháza 1424–1507-ben Hontos székhez tartozott.

A török uralom (1541-1693)

Az eredeti pecsét rajzolata 1651-ből

A 150 éves török uralom alatt Lacháza lakosai többször menekülni kényszerültek, az 1540-es években kétszer, 1566-ban, a tizenöt éves háború idején, majd 1684-1686-ban ismét, azonban a hódoltság alatt sem pusztult el.

A Kiskunságot a török közigazgatás a budai vilajethez csatolta, ekkor 20 ház után adóztak a lacházaiak.

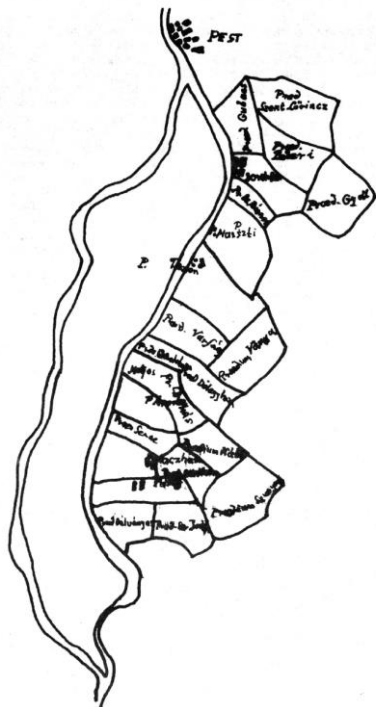
Pereg nem volt ilyen szerencsés, a török hódoltság alatt elpusztult, és még 1668-ban is puszta volt. 1675 táján Ráckevével szemben, a Duna bal partján Virágosberek néven népesült be újból, 1690-ben Ráckevével együtt írták össze. A török kiűzése után az elnéptelenedett faluhelyre katolikus szlovák és magyar – főként Nógrád és Győr vármegyéből – telepesek érkeztek a XVII-XVIII. század fordulójára körül.

A török hódoltság után a Kis-Kunságot Pest vármegyéhez csatolták, mert annyira elpusztult, hogy önálló közigazgatásra nem volt alkalmas.

Kiskunlacháza első pecsétje 1651-ből való, a pajzson holdsarlón trónoló Szűz Mária vagy égő szövétnek látható, a pajzs körül három hatágú csillag és nyolc gyöngy kapott helyet. Könyves Tóth Kálmán – 1866-1883 között kiskunlacházi református lelkész – a pecsétet ekképpen értelmezte: az égő szövétnek és a mellette lévő három csillag jelenti „a tűz gyakori pusztítását, a három csillag pedig hirdetni még a lángok között is a hit, remény és szeretet örökösét”.

A fennmaradt források a XVI. század második felétől kezdik a kiváltságos kun települések közé számítani Lacházát.

A XVIII- XIX. század

Balla Antal Pest-Pilis-Solt megyét és a Kiskunságot ábrázoló térképe 1793-ból.

Bleier Zsigmond vegyeskereskedése
forrás: Darabanth aukciósház

https://axioart.com/tetel/kiskunlachaza-bleier-zsigmond-vegyeskereskedese_541775

Zsinagóga a Kossuth utcában

forrás: Országos Széchenyi Könyvtár,
<https://gallery.hungaricana.hu/hu/OSZKKepeklap/18506>

A falu legkülönösebb tulajdonosa a Német Lovagrend volt, mivel I. Lipót császár (1640-1705) 1702-ben a kun területeket örök áron eladta a Német Lovagrendnek. Lacháza (Csóka, Kátó, Jakabháza, Móricgát pusztákkal együtt) református magyar lakosai 10400 forintért váltották meg szabadságukat 1745-ben az Invalidus Ház földesurasága alól. A redemptio után a település gazdasági fejlődésnek indult, azonban II. József császár a Kunság önállóságát ismét megszüntette s a Nagykunságot a nagyváradi, a Jászságot és Kiskunságot a pesti terület hatósága alá helyezte. Az 1790-91. évi emlékeztető országgyűlés visszaállította a kunok szabadságát. A település 1839-ben mezővárosi rangra emelkedett, és 1839. február 21-én országos vásár tartására is vásárszabadalmat kapott. Ezt az 1872. évi közigazgatási reform keretében elvették tőle, és nagyközséggé nyilvánították. Az 1876. évi XXXIII. törvénycikk a jászkunok önálló törvényhatóságait végleg megszüntette és a Kiskunságot, Dorozsma kivételével, örökösén Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun megyéhez csatolta.

Pereg 1677-ben Csúzy Mihály és Haraszty Ezekias birtoka volt. 1715-ben 22, 1720-ban 32 adóköteles házat írtak össze, ekkor lakosai nagyobb részt magyarok, részben tótok voltak. Az 1754. évi vármegyei nemesi összeírás szerint Wattay János, Wattay Pál, Róth Tamás, Beniczky Tamás, Gedey Ádám, Okolicsányi Pál és Márton, Sós Ferenc voltak a falu földesurai. A római katolikus plébániát 1733-ban állították vissza. Pereg 1771-ben költözött a mai helyére, az áradásoktól sújtott Duna-partról a magasabban és távolabb fekvő területre. 1843-ban a Péli Nagy család örökösei: Pázmándy Dénes, Bernátfalvi Földváry Antal, azután Sóvári Soós Ferenc voltak a helység birtokosai; 1848. előtt a Kégl és az Egressy család volt a helység földesura. Peregén volt az országban az első tébolyda, melyet Vojtek József sebész létesített az 1850-es években.

Lacháza a XVIII. század közepéig a Dunához közelebb terült el, azonban a gyakori árvizek miatt a lakosság sokszor volt kénytelen elhagyni lakhelyét. Az 1741. évi **árvíz** akkora károkat okozott, hogy a település a Dunától keletebbre, egy magasabban fekvő hátra, azaz mai helyére telepedett át. Ezen árvíz pusztításának mértékét nem csak a település átköltözése mutatja, hanem az is, hogy az adóösszeírás szerint a 91 ház helyett csak 50 adózott, valamint az 581 marhából az 1741-42. évre csupán 140 maradt. A keletebbre költözött települést 1975-ben újra elérte az árvíz, berontott a szálláskertekbe, megrongálta az istállókat, a veremben tárolt terményeket elvitte, és a belterületen is összedőlt néhány ház. Az 1838-as nagy Dunai árvíz szintén érintette a települést. A visszaduzzadt Tekeres-ér keletről és délről öntötte el a szálláskerteket, de elérte a község belterületét is, ahol a házak negyede (69 ház) összeomlott, jelentős részük megrongálódott, és 235 istálló szintén összedőlt. Peregén a Lacházinál kisebb volt a pusztítás mértéke. Az 1784., 1789. és 1876. évi árvizek kisebb károkat okoztak. Fényes Elek szerint Lacháza határa termékeny, de népességéhez képest szűk. Ugyanakkor az árvizek nehezítették a bőséges termés betakarítását.

Virág Ede tüzlete, 1910-es évek. forrás: Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, <https://gallery.hungaricana.hu/hu/VendeglatoKepek/1424>

Országzászló, forrás: Zempléni Múzeum, 0151051 <https://gallery.hungaricana.hu/hu/SzerencsKepeslap/54234>

Nagyvendéglő, forrás: Zempléni Múzeum 0213895 <https://gallery.hungaricana.hu/hu/SzerencsKepeslap/175060>

Kiskunlacháza lát képe 1945 előtt. forrás: Országos Széchényi Könyvtár, <https://gallery.hungaricana.hu/hu/OSZKKepek/18504>

A XIX. század elején a település népességszáma hirtelen megugrott, míg 1738-ban 4-500 fő, az 1784-87-es összeíráskor 2155 fő, addig 1849-ben már 3300 fő lakott Lacházán. A belterületet növekvő zsúfoltság jellemezte, az iparúzők száma növekedett, ezeken túl a gazdasági-társadalmi ellentétek, a hagyományosan tűzveszélyes építőanyagok és építési módok erősítették a tűzveszélyt. Az első nagyobb tűzvész 1800. január 22-én pusztított, ekkor a városi bolt és a református templom tetőzete is leégett. Az 1835-ben szándékos gyújtogatás miatti tüzesetnél súlyosabb volt az 1840. május 1-én kialakult tűzvész. Leégett a városházával szemben lévő vendégfogadó, a jegyzői ház, valamint 4-5 utca, összesen a település házainak egyharmada és a szálláskertek fele vált a tűz martalékává. A tűz pusztítását segítette, hogy akkora volt zsúfoltság, hogy egy házhelyen három lakóház is állt.

Az 1838. évi árvíz és az 1840. évi tűzvész pusztításai után Varga Elek kerületi mérnök városrendezési tervek készített a településre, mely tágasabb (80-80 öl) házhelyeket jelölt ki és a szálláskertek egy részét is felosztotta.

Az filoxéra járványt követően 1891-1893 között Kiskunlacháza területén is kisebb (600-3200 négyszögöl) homoki szőlőtelepet alapítottak amerikai szőlővel.

A településen 1856-ban nyitott meg az első személyjogú **gyógyszertár**, melynek tulajdonosa Balek Rudolf volt. 1869-1893 között Straub Antal működtette a patikát, mely a „Szentlélekhez” nevet kapta. A kiskunlacházai gyógyszertár a XIX-X. század fordulóján Télessy József tulajdonban volt, majd örökösei kezére került.

A református anyaegyháza 1651-ben már fennállott, a település új (mai) helyén első templomát 1741-ben építette fel. Lacháza **izraelita** hitközsége 1860-ban alakult meg, 1896-ban a mai Kossuth utcában emeletes zsinagógát építtetett. A temetőjének való helyet, közvetlenül a református temető mellett, 1892-ben vásárolta meg a községtől, mely a mai napig fennmaradt. Az izraelita elemi iskoláját 1884-ben alapították, egy tantermes épületét 1889-ben építették fel.

A Kiskunlacházát is érintő Budapest – Szabadka **vasútvonal** kiépítése 1881-ben kezdődtek meg, a vasúti forgalom 1882. december 5-én indult meg. Az új fővonallal a Duna vonalában fekvő, mezőgazdasági termékeket előállító körzetek közvetlen kapcsolatba kerültek a fővárossal. Kiskunlacházán másod osztályú felvételi épülete is ekkor épült. A repülőtér felé kiágazó iparvágány a XX. század derekán létesült, mely napjainkban üzem kívül van.

A katonai felmérések térképei

Első katonai felmérés (1782-1785)

Első katonai felmérés (1782-1785)

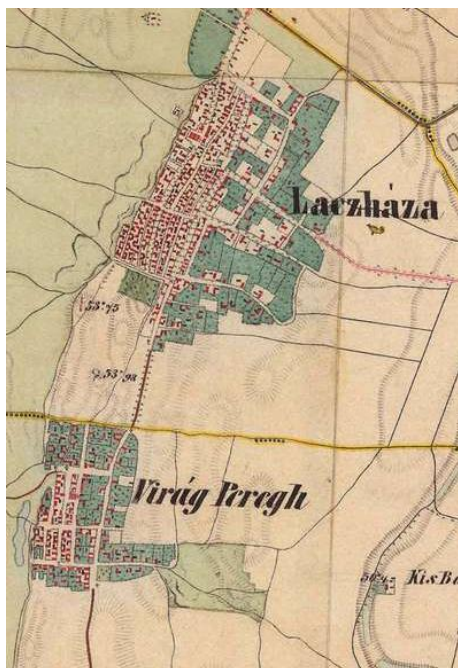
Első katonai felmérés (1782-1785)

Az 1782-1785 között készült **első katonai felmérés** térképén már az új, a Ráckevei-Duna ágtól keletebbre áttelepedett helyén látható a két település – Lacháza és Pereg, – valamint azok történeti településmagja és kétbeltelkes településszerkezete. Az újratelepedő község településszerkezete és határhasználata már megpróbált alkalmazkodni a Duna vízének ingadozásához. Az árvízmentes hátakon osztották ki a házhelyeket, a belsőség peremére pedig a gazdasági kertek – szérús, istálló és szálláskertek – kerültek. A határ távolabbi, partosabb részein fekvő külső térségeiben nyomásos rendszerben szántógazdálkodást folytattak. A kétbeltelkes rendszerben a központban található lakótelkek kisméretűek és általában kerítetlenek voltak, csak lakóház állt rajta gazdasági rendeltetésű épületek nélkül. A szálláskertek területén volt a második telek, azaz a gazdasági udvar, ahol az állatokat teletették, nyomtatták a gabonát, és tartották a gazdasági eszközöket. Lacháza és Pereg esetében is nagyjából a településmagtól keletre helyezkedtek el a szálláskertek, melyek lakás céljára történő beépítésük főként a XIX. század második felétől folyamatosan zajlott le.

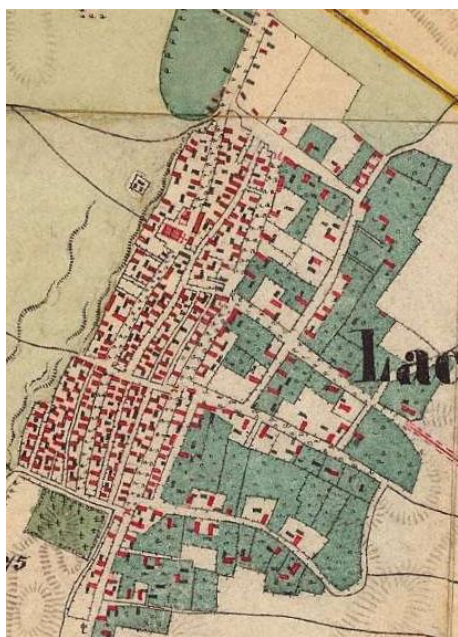
Az első katonai felmérésen jól megfigyelhető Kiskunlacháza mai szerkezetének alapja. A XVIII. századi település központi területének fő útja a mai Kossuth Lajos utca, azaz az egykori sóút volt. A Kossuth Lajos utca és a mai Dózsa György út közötti területen több sorban – nagyjából a mai utcavonalak mentén – álltak a lakóépületek, hol az utcára merőleges, hol azzal párhuzamos hossz tengellyel. A Kossuth Lajos utca keleti oldalán szintén lakóépületek álltak több sorban. A beépítés a település keleti részén a mai Völgyi utca – Liget utca vonaláig, északon a Völgyi dűlő vonaláig, nyugaton a Dózsa György utca vonaláig, míg délen körülbelül a Hunyadi utcáig ért. A térkép jól láthatóan ábrázolja az első református templomot. Felfedezhető a Széchenyi utca és a Balaton utca torkolatai a Dózsa György út mentén.

Pereg ekkor még önálló település volt, szintén kétbeltelkes településszerkezettel. A térképen jól látható a római katolikus templom, mellette az észak-déli irányú ház sorok, melyek meghatározták a mai párhuzamos utcatorokokat, úgymint a Kert utca, Szent Imre utca és Petőfi Sándor utca. A lakóterületek északon ekkor a Felsőkereszt utcáig, délen a Mórícz Zsigmond utcáig értek. A belső lakóterületek körüli szálláskertek keleten egészen a mai Munkácsy Mihály utcáig terjedtek ki. A mai Ráckevei út, Dózsa György út és Kert utca nyomvonal is szinte a mai nyomvonalát követi.

Két jelentősebb pusztája a Bankházipusztája és Szent Iván pusztája tanyákkal jellegettek.

Második katonai felmérés (1819-1869)

Második katonai felmérés (1819-1869)

Második katonai felmérés (1819-1869)

A **második katonai felmérésen** (1819-1869) már a fejlődésnek indult, és további utcákkal bővült településszerkezet látható az első katonai felméréshez képest részletgazdagabb feldolgozásban.

A település alapvetően észak-déli irányban nőtt, de fokozatosan beépültek a keleti részen lévő szálláskertek is. A nyugati oldalán a beépítés azonban már akkor is a mai Völgyi utcáig tartott, azóta sem terjeszkedett tovább a nyugati irányban. A XIX. század második felében Lacháza beépített területe északon a mai Bocskai utca északi oldalán, kelet felől a Dózsa György utca keleti oldalán volt, de a keleti részen található szálláskertek között is megjelentek a lakóépületek. Az utcahálózata az egykori só úttal párhuzamosan alakult ki, ekkora már kialakult a Kossuth Lajos utca és Dózsa György út közötti területen, az ezekkel párhuzamos Árpád utca – Ipar utca – Jókai Mór utca, az Arany János utca és Tompa Mihály utca, a déli részen az Attila utca, Vihar utca és a Bokréta utca. Ugyanakkor a keresztutcák, úgymint a Hunyadi utca, Bercsényi utca, Úttörő utca, Széchenyi és Bocskai utcák is kialakultak. A Dózsa György úttól keletre található szálláskertek területén már ábrázolja a térkép a mai Vörösmarty utca – Kárpát utca vonalát, valamint az ezekre merőleges Bocskai utca, Rákóczi út, Erdély utca, Balaton utca és Tavasz utca vonalát is. A Dózsa György utca és Völgyi utca közötti terület beépítése sűrű, szabályos struktúrájú beépítéssel, viszonylag kisméretű telkekkel. Az egykori szálláskertek területén a beépítés mértéke még ritkább, a lakótelkek között továbbra is nagy területeket foglalnak el a gazdasági területek. A térkép már jelzi a temetőt a Hunyadi utcától délre eső területen.

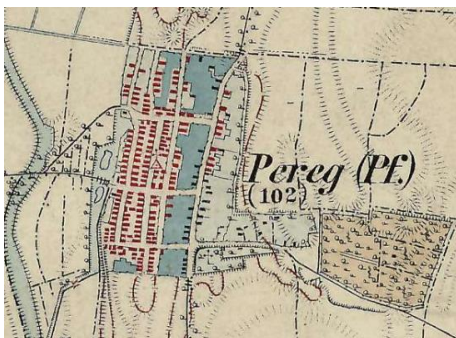
A **második katonai felmérésen** Pereg település is részletesebben került ábrázolásra. Az első katonai felméréshez képest a település északi és déli irányban növekedett, de itt is, mint Lacházán a szálláskerteket is elkezdték lakóterületként hasznosítani. A Dózsa György út és a Kert utca közötti területen, a Felsőkereszt utcától északra lévő és a Móricz Zsigmond utca menti területeken is már érzékelhető a terület felosztása és a hosszházak megjelenése az egykori szálláskerteken.

A temető a Dózsa György út és Móricz Zsigmond által határolt területen volt, a mainál kisebb kiterjedéssel. A térkép szerint kereszt állt a Móricz Zsigmond utcában a Szent Imre utca torkolatánál, valamint két kereszt a Felsőkereszt utcában a Petőfi Sándor utca és a Szent Imre utca kereszteződésénél.

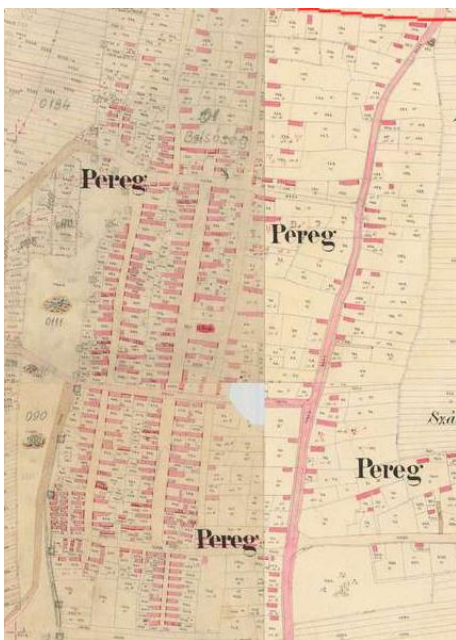
Lacháza gyorsabban, jelentősebben fejlődött, de mindkét település utcahálózata párhuzamos szerkezetben alakult.

Harmadik katonai felmérés (1869-1887)

Harmadik katonai felmérés (1869-1887)

Kataszteri térképek – Pereg (1880.)

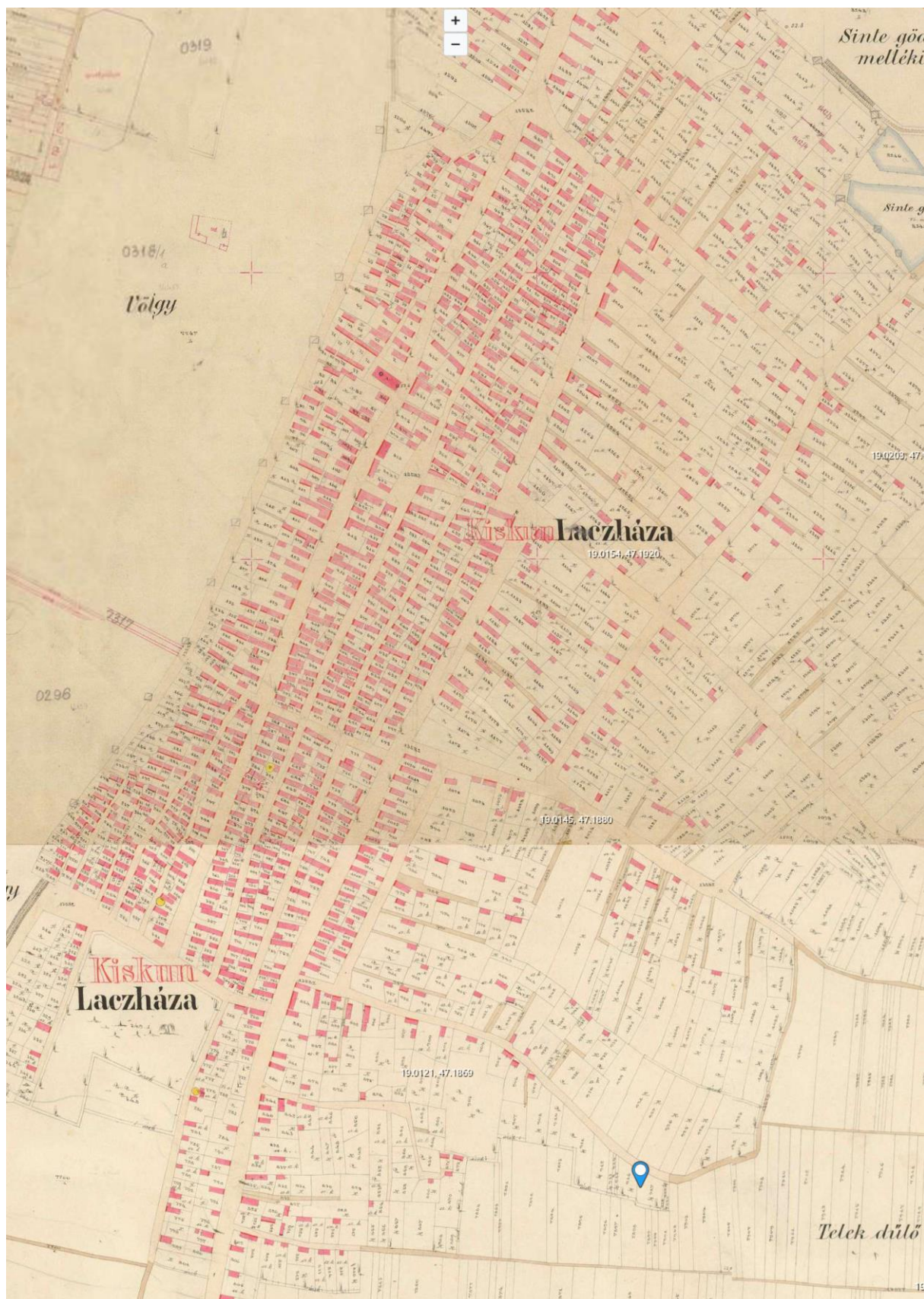
A **harmadik katonai felmérésen** (1869-1887) már pontosabb ábrázolással jelenik meg a településszerkezet, az utcahálózat és a beépítések. Lacháza területe a mai Hunyadi utca és a Széchenyi utca között teljesen beépült, valamint a mai Dózsa György út keleti oldalának beépítése és a település kelet felé történő terjeszkedése is megindult. Délen a mai Duna és Béke utca, illetve a Dózsa György utca Hunyadi utcától délre eső szakasza és a Temető utca beépítése is megkezdődött. Az északi részen a Széchenyi utca észak-déli tengelyű szakaszának beépítése folytatódott. A kataszteri térképen Lacházán még jól elkülöníthetők a Dózsa György úttól keletre található szállaskertek, melyek lakóházakkal történő beépítése ekkor már megkezdődött. Lacháza belterületét sűrű beépítés jellemezte, a közel párhuzamos vonalvezetésű utcákban az oldalhatáros, utcavonalas, fésűs beépítési mód figyelhető meg, az utcára merőleges gerincű, nyeregvetős, a telekbelső felé elnyúló hosszúházak épültek a telek északi (északnyugati) oldalán.

Pereg településszerkezetét szintén pontosabban ábrázolja a harmadik katonai felmérés. A XIX. század második felében a község Mórícz Zsigmond utca és Határ utca közötti, észak-déli irányú utcái kialakultak és területe szinte teljesen beépült. Beépítése kevésbé volt sűrű, mint Lacháza területe, de szerkezetét tekintve hasonló volt. A közel párhuzamos vonalvezetésű utcákban az oldalhatáros, utcavonalas, fésűs beépítési mód figyelhető meg, az utcára merőleges gerincű, nyeregvetős, a telekbelső felé elnyúló hosszúházak épültek a telek északi (északnyugati) oldalán.

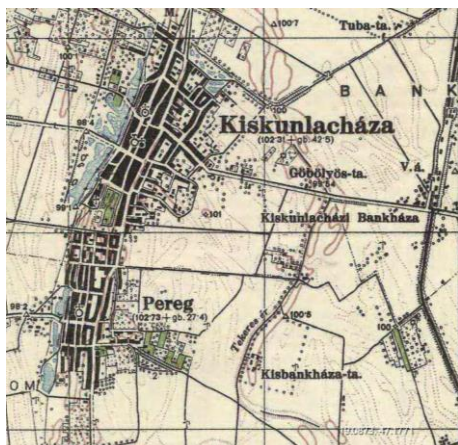
A két település külterületét a majorok és a gazdálkodás szerint besorolt földek, szőlők, erdők határozták meg. Lacháza nyugati – a falu és a Ráckevei-Duna közötti – területein jelentős külterületi szőlőültetvényekkel rendelkezett, Peregnek szintén volt csekélyebb kiterjedésű szőlőterülete. A külterületi főutak és főbb dűlőutak mentén fasorok álltak.

A XIX. század végére a két település mai szerkezete csaknem teljesen kialakult, erről tanúskodik az 1880-ban készült **kataszteri felmérés** is. A harmadik katonai felmérésen és a kataszteri felmérésen a települések szerkezete, beépítése nem mutat jelentős eltérést, hiszen közel azonos időszakban keletkezett. A kataszteri felmérés – annak léptéke és célja miatt – azonban már feltünteti a telekhatárokat is. A két falu kiterjedése nagymértékben nem nőtt.

Peregen a Dózsa György út mentén jelent meg több hosszúházas épület, illetve a Zöldfa utca északi részének mindkét oldala beépült. Lacháza esetében a Dózsa György úttól keletre lévő egykori szállaskertek területén a kialakult Magyar utca, Balaton utca, Kun utca, Erdély utca, Kárpát utca, Vörösmarty Mihály utca és a Bocskai utca mentén egyre több lakóépület jelenik meg, a beépítés mértéke növekedésnek indul. A térképen már láthatók a tömbbelső feltárására a zsákutcák is, melyek közül mára némelyik utcává vált (pl.: Klapka György utca, Erdély utca, Erkel Ferenc utca).

Kataszteri térképek – Lacháza (1880.)

Magyarország Katonai felmérése (1941)

1941-ra Pereg Határ utca – Mező utca – Gábor Áron utca – Dózsa György út által határolt területe beépült. Kiskunlacháza pedig keleti irányban bővült a Vörösmarty Mihály utca, Kárpát utca, Erkel Ferenc és Zrínyi Miklós utca irányában. Lacháza és Pereg fejlődése, összenövésük, a meglévő településmagokhoz történő fokozatos hozzáánövésével bővült, majd 1950-re a két település egyesült.

Az egykori központi lakóterületek – a történeti településmagok – napjainkra párhuzamos és keresztutcákkal bővültek, a szálláskertek területén tervezett utcaszerkezet alakult ki, mely részben a szálláskertek tömbbelsőibe vezető egykori zsákutcák mentén alakultak ki.

Magyarország az 1960-as években, a CORONA kéműhold felvételein

Az 1960-as években készült légifelvételen az egykor két önálló település már összeépült, a Határ utcára merőleges utcák – Toldi Miklós utca, Báthory utca, Dobó István utca – menti telkek beépültek, Lacháza keleti részén lévő egykori szálláskertek teljesen beépültek. A történeti településmag körüli lakógyűrű folytatta a szerkesztett telekosztást, ez szabályos alakú és méretű telkeket, illetve utcahálózatot eredményezett. Fokozatosan kiépült a Rákóczi Ferenc utca és Erkel Ferenc utca közötti terület is.

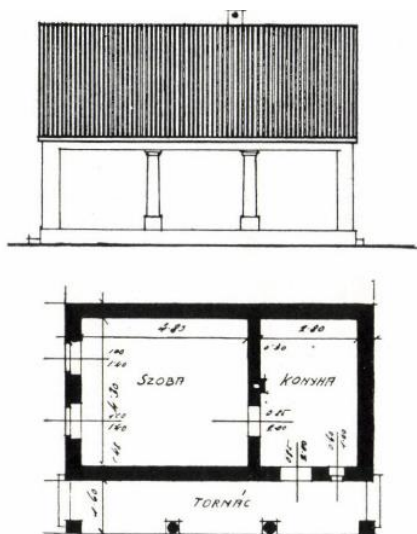
A Soroksári Duna át mentén üdülőterület épült ki.

Új városközpont épült a két egykori település – Lacháza és Pereg – között.

A XX. század első fele

Árvízkárosult új háza Peregén 1940-ben.

A legkisebb lakóházegység terve Peregén.

A szocializmus időszaka

A laktanyai lakóépületek, fotó: Andrási László

Lakóépületek, fotó: Zsoma

A XX. század elején Kiskunlacházán volt Polgári Kaszinó, Függetlenségi Olvasókör, Általános Ipartestület, Temetkezési Egylet, Községi Hitelszövetkezet, Önszegélyző Szövetkezet és Hitelintézet, postahivatal, a Ráckevei Takarékpénztár fióktelepe. A településen két malom működött, Faragó és Tóthé, valamint Horváth Józsefé. A *Haggenmacher kőbányai és budafoki sörgyár*nak állandó raktára volt itt.

1925-ben került bevezetésre a villanyvilágítás, szintén ebben az évben fúrták artézi kútját.

1940. március 19-én Kiskunlacháza és Pereg egy részét is elöntötte az árvíz. A szokatlanul hideg tél és a bőséges havazás miatt a Dunai árvizet jégtorlaszok kísérték, ennek vízszint emelkedése a Soroksári-Duna ágat is visszaduzzasztotta. Az árvizet követően az árvízkárosultakat új házak építésével segítették.

1950. szeptember 6-ánval Pereg települést Kiskunlacházával egyesítették.

Az 1956-os jeges árvízkor a jeges víztömeg kibillentette a helyéből a Soroksári-Duna déli torkolatánál levő zsilipet, és nagy erővel bezúdult a jóval alacsonyabb vízszintű mellékágba, elöntve a Soroksári-Duna mellett alacsonyabban fekvő területeket is. Kiskunlacházát részlegesen kiürítették, több községszéli háza megrongálódott.

Kiskunlacházát 1970. április 1-ével nagyközségi tanácsná nyilvánították. Az ezt követő két évtizedben fejlődésnek indult a település, azonban a városi rangot mindmáig nem tudta visszaszerezni.

Kiskunlacháza keleti részén, a Ráckevei úti dűlő és a Bankháza puszta út közötti területen található a volt szovjet **laktanya és repülőtér**. A területen az első füves repteret az 1940-es években létesítették, majd 1944-ben egy 1200 m hosszú beton leszállópályát is építettek. A második világháború után magyar repülőtérként üzemelt, 1950-51-ben egy új 2500 m hosszú pályát és guruló utakat építettek. A szovjet hadsereg 1956. november 3-án foglalt el és használat 1991-ig. Az 1970-es években beton fedezékeket és ideiglenes atomfegyver tárolót is létesítettek a területen. Az első épületeket az 1940-es években építették, majd fokozatosan bővítették az épületállományt. 1957-ben volt már posta, mozi, színház, étkezdé és konyha épülete, kultúrháza, majd 1967-ben tornaterem és egyéb melléképületekkel bővült. Az 1970-es években épültek a téglafalú lakótelepi házak, majd 1980. után a négy darab paneles szerkezetű lakóépület, melyekben a pilóták és tisztak laktak. Egyes épületek átalakításával létesült

iskola, óvoda, bölcsőde, valamint megépült a kávézó és a víztorony. A rendszerváltás óta az épületek üresen állnak.

1980-as évek közepén a Ráckevei és vidéke ÁFÉSZ-nak vasbolt, ruházati bolt, cipőbolt, műszaki bolt, háztartási és bútorbolt is volt a településen, két nagyobb vendéglátó egységes a Kiskun étterem és a dunaparti Halászkert voltak. A Duna parti területen sportpálya és strand létesült. 1989 előtt a mezőgazdaságot tekintve három termelőszövetkezet és az Égszöv adott munkát a településen lakóknak.

Kiskunlacháza 1990-ben (forrás: fentrol.hu, Lechner Nonprofit Kft., 0030_0288)

A rendszerváltás után

Általános iskola
forrás: Magyar Nemzet, 1998. nov. 3.

A művelődési ház 1998-ban
forrás: Magyar Nemzet, 1998. nov. 3.

A rendszerváltás idején a település számos gonddal küszködött, az infrastruktúráját az elmaradottság jellemezte. A települést 1992-ben bekötötték távhívó hálózatba, majd 1998-ig elkészült a gázvezeték kiépítése is. A szennyvíztisztító művet 1998 tavaszán adták át, ekkor 45 km hosszú csatorna rendszere működött és további félszáz km várt a beüzemelésre. A kereskedelmére a sok kis üzlet volt ekkor a jellemző.

Kiskunlacházán az egykori mezőgazdasági termelőszövetkezetből kisebb gazdálkodó szervezetek alakultak, majd több termelési ágban is folytatták a mezőgazdasági és melléküzemági tevékenységeket. A településen 20-600 hektár közötti nagyságú területeken farmergazdálkodást folytattak. Egyre nagyobb a kereslet a rideg állattartás körülményei között tenyésztett állatokra és vadhúsrá.

Az 1991-ben épült Petőfi Művelődési Központ és Könyvtár épületében közel 300 fős színházterem, sportterem és két kamaraterem, valamint 26 ezer kötetes könyvtár várja a látogatókat.

A településen általános iskola és szakképző iskola és szakmunkásképző várta a diákokat.

Az egykori **laktanya** rendszerváltás óta üresen álló épületeit 1996. után a filmipar fedezte fel magának, és számos háborús és akció filmet forgattak a területen. A reptér déli részét átépítették, új hangárok és kiszolgáló épületek épültek, viszont a szovjet épületek üresen, felújítatlanul várakoznak jobb sorsra. A reptéren havonta egyszer-kétszer gyorsulási futamokat tartanak.

Kiskunlacháza ma ismert az itt rendezett motocross versenyekről, a hagyományos Peregi Búcsúról és a szeptemberben rendezett Kiskun Kulturális Napokról, valamint a júniusi László napi vigasságok rendezvény-sorozatáról. A helységben művelődési központ és mozi, modern sportcsarnok, hangulatos pihenőház, tájház, helytörténeti gyűjtemény, lakodalmas ház kínálata várja a látogatókat. Kitűnő szobrászok alkotásait, a hagyományos és modern falukép fényképeznivaló témáit találhatja itt a szemlélődő sétáló.

Felhasznált irodalom:

- dr. Babós Lajos: Adalékok Kiskunlacháza történetéhez.
In.: Honismeret, 38. évf. 4. szám. Honismereti Szövetség, Budapest, 2101. 44-51. p.
- Bél Mátyás: A kunok és jászok avagy filiszteusok kerületei. Közreadja: Illyés Bálint-Szőts Rudolf. In: Bács-Kiskun megye múltjából 1. (1975) 7-51., 42-43. p.
- Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye. Budapest Országos Monografia Társaság, 1910.
<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Borovszky-borovszky-samu-magyarorszag-varmegyei-es-varosai-1/pest-pilis-solt-kiskun-varmegye-i-11814/> (letöltés ideje: 2019. július 6.)

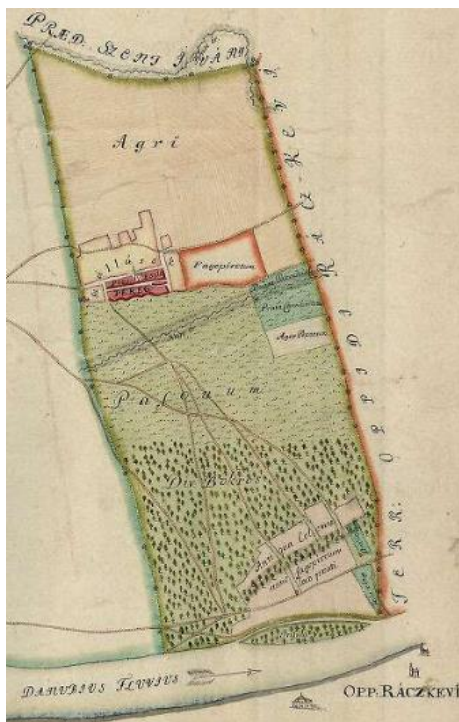
- Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. III. kötet. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1897.
<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Csanki-csanki-dezso-magyarorszag-tortenelmi-foldrajza-a-hunyadiak-koraban-1/iii-kotet-62BB/fejervarmegye-7243/helysegei-7277/> (letöltés ideje: 2019. július 6.)
- Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára, melyben minden város, falu és puszta, betűrendben körülményesen leíratik. Pest, 1851. <http://www.fszek.hu/digitdoc/fenyas/> (letöltés ideje: 2019. július 7.)
- Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. IV. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1998.
- Horváth Lajos: Pest-Pilis-Solt vármegye kialakulása és működése 1659-ig - Pest Megyei Levéltári Füzetek 24. (Budapest, 1995.) 26. p.
https://library.hungaricana.hu/hu/view/PESM_Lf_24/?pg=27&layout=s (letöltés ideje: 2019. július 6.)
- Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980. 341. p., 508. p.
- dr. Lengyel Júlia: Pest megye polgári gyógyszerészetének története a XVIII-XIX. században. Magyar Gyógyszerészeti Társaság Pest Megyei Szervezete és a Parma Patika Gyógyszerellátó Vállalat, Budapest. 124. p.
- Orosz Éva: Az Árpád-kori Fejér vármegye Dunán inneni településneveinek nyelvészeti elemzése. Kézirat, Debrecen, 2009.
http://mnytud.arts.unideb.hu/szakdolgozat/1644/orosz_e_1644.pdf
- Nagy János: „Harc tűz és víz ellen” – természeti csapások Kiskunlacházán a XVIII-XIX. században. In.: FONS Forráskutatás és Történeti Segédtudományok, XXII. évf. 2015. 3. szám. 325-342. p.
- Novák László Ferenc: A Duna-Tisza köze északnyugati vidékének településnéprajzi viszonyai a XVIII-XIX. században. In: Gazdaság- és társadalomtörténeti tanulmányok. Szerk.: Farkas Rozália. Szentendre, 1995.
- Novák László Ferenc: Pest-Pilis-Solt vármegye népe a XVIII. században. Arany János Múzeum – Nemzeti Emlékhely Alapítvány, Nagykőrös, 2006.
- Trummer Árpád: Az idei országos árvíz. In.: Vízügyi Közlemények. XXIII. évf. 1-2. szám. Magyar Királyi Földművelésügyi Minisztérium Vízügyi Műszaki Főosztálya, Budapest, 1941. 1-10. p.
- Vályi András: Magyar országnak leírása. Buda, 1796. 2-3. kötet.
<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/ValyiFenyas-orszagleirasok-81A15/valyi-andras-magyar-orszagnak-leirasa-87F85/>

Katonai felmérések térképei: <http://mapire.eu/hu/maps/>
<https://maps.hungaricana.hu/hu/MOLTerkeptar/38555/?list=eyJxdWVyeSI6ICJwZXJlZyJ9>

Archív felvételek: <https://gallery.hungaricana.hu>

2. TERMÉSZET, TÁJ, TÁJHASZNÁLAT

Tájtörténet – tájhasználat

Pereg mezőgazdasági térképe (1783.)

Pest megye délnyugati részén, a Ráckevei járásban, Budapesttől délre, a Ráckevei-Duna bal partján fekszik a 93,5 km² nagyságú település. Belterülete két részre tagolódik, a központi belterülete a szabálytalan alakú igazgatási terület súlypontjától kissé nyugati irányba helyezkedik el, illetve a Ráckevei-Dun ág melletti belterület a település nyugati részén található. A település a Csepeli-sík középső részén helyezkedik el, domborzati szempontból szinte tagolatlan területen. Domborzata síkvidéki, mély fekvése miatt területei belvízveszélyesek. Igazgatási területtének körülbelül 10%-át teszi ki belterülete.

A Pest megyei Ráckevei járásban, Budapesttól délkeleti irányban található Kiskunlacháza nagyközség. A mai nagyközség a valamikori két falu, Lacháza és Pereg összeépüléséből alakult ki, és mára a környék egyik legnagyobb településévé vált.

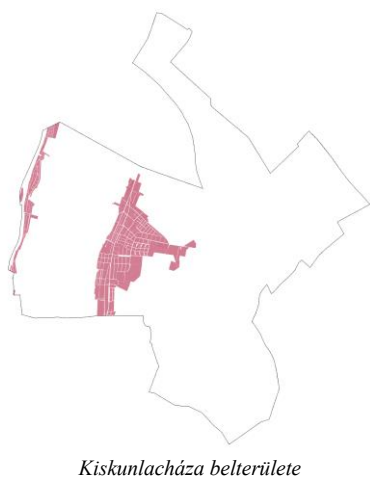
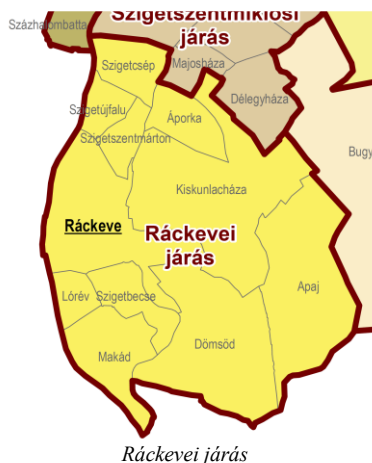
A táj legfőbb meghatározó tényezője a Ráckevei Duna, Kiskunlacháza a Duna melletti magas parton helyezkedik el, 102 méter magasságban fekszik, határának felszíne homokbuckás.

Bél Mátyás 1737. évi leírása szerint Pereg a Duna parton fekszik, kissé mélyebben, itt-ott rétekekkel és bokrokkal tarkított helyen, talaja kövér és porhanyós, termékeny, de mivel mélyebben fekszik az árvíznek ki van szolgáltatva. Fényes Elek leírása szerint Pereg határa nem nagy, de termékeny, juhtenyésztése nevezetes.

Az Ős-Duna hordalékán fekvő település határának felszínét az alföldi jelleg, a jórészt ártéri szintű hordalékkúp-síkságok határozzák meg, mely kialakulását a folyóvízi eróziós és akkumulációs hatásoknak, valamint a futóhomokmozgásoknak köszönheti. A község területe mindig is lakott volt, melyet bronzkori leletek is bizonyítanak, környéke a honfoglalás után is lakott hely maradt. Területén a földművelés volt az elsődleges, a rideg állattartásnak csak alárendelt szerep juthatott.

Mindkét történeti településmag esetében az árvízmentes hátacon osztották ki a házhelyeket, a belsőség peremére pedig a gazdasági kertek – szérús, istálló és szálláskertek – kerültek. A határ távolabbi, partosabb részein fekvő külső térségeiben nyomásos rendszerben szántógazdálkodást folytattak. A legeltetés a Duna menti erdőkben, illetve a part menti laposabb legelőkön történt.

A külterületek terület-felhasználásában a hagyományosan kialakult tájszerkezetnek megfelelően a mezőgazdasági tájhasználat domináns. Ezen belül is szántó művelési ág és ennek történetileg (nagybirtok rendszerben, illetve szocialista nagyüzemi rendszerben) kialakult nagyüzemi művelési módja meghatározó. Emellett jelentősek a gyepterületek, amelyek szintén évszázadok óta honosak a tájban, azonban szinte teljesen eltűntek az alföldi erdők állományai, amelyek csak néhány kisebb területen maradtak fenn.

**Településhálózati –
településszerkezeti összefüggések**

Kiskunlacháza nagyközség Pest megyében, a Ráckevei járásban található, Budapesttől déli irányban 50 km-es távolságban. A nagyközség közvetlen határos északról Áporka és Délegyháza, keletről Bugyi, délről Dömsöd településekkel, nyugaton a Ráckevei-Duna ág mentén Ráckeve és Szigetszentmárton határolja. A több mint 9000 lakosú Alföldi települést a Kiskunság kapujának is nevezik, mivel természeti és turisztikai értékekben gazdag, valamint határában kezdődik a Kiskunsági Nemzeti Park.

A településen halad át a Duna bal partja mentén haladó, észak-déli irányú 51-es főút, mely Budapestet köti össze a hercegszántói magyar-szerb közúti határátkelővel. A települést keresztezi a Ráckeve felé, valamint Bugyi, illetve Kunszentmiklós felé vezető összekötő negyedrendű utak. Kiskunlacháza területének keleti részén halad a Budapest – Kunszentmiklós – Tass – Kelebia vasútvonal, Kiskunlacháza vasútállomással.

A Ráckevei (Soroksári)-Duna felett az Árpád hídon át közelíthető meg Ráckeve, Kiskunlacháza Duna partján kompközlekedés nincs.

A település keleti határában található az ország egyik legkorszerűbb kisépítési magánrepülőtere.

A település lakosságának ingázó és helyben dolgozó része nagyjából azonos. A település középfokú közintézményekkel ellátott. Felsőfokú ellátását Ráckeve és Budapest nyújtják.

A központi belterület szerkezetére a szabályos, derékszögű, egyenes vonalvezetésű utcahálózat, illetve a közel egyforma nagyságú és szabályos téglalaphoz hasonló alakú telekszerkezet a jellemző. A település területének jelentős része lakóterület, amelyre az oldalhatáros beépítési módú, családi házas beépítés a jellemző.

3. TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSMAG, TELEPÜLÉSKÉP ÉS UTCAKÉPEK

Dózsa György utca képe

Lacháza történeti településmag

Kossuth Lajos utca

Jókai Mór utca

Vihar utca

Ipar utca

A nagyközség alapvetően falusias, kertvárosias arculatú, síkvidéki település képét mutatja. Beépített területei között meghatározó, és a belterületeken belül túlsúlyban van a különféle jellegű lakóterületek. A két ősi település, Lacháza és Pereg területei máig jól elkülöníthetők, és ma is felismerhetők jellegzetességeik. A XX-XXI. századforduló tájékán beépült új lakó- és iparterületek a gondos előkészítésnek és az átgondolt településrendezési eszközöknek köszönhetően rendezett képet mutatnak.

Lacháza történeti településmagját a mai Kossuth Lajos utca, azaz az egykori sóút, valamint az ezzel párhuzamos utcák jelentik. A történeti település utca- és telekszerkezete megőrizte a XVIII-XIX. században kialakult szerkezetét. A Kossuth Lajos utca és a mai Dózsa György út közötti területen több sorban állnak a lakóépületek, hol az utcára merőleges, hol azzal párhuzamos hossz tengellyel. A Kossuth Lajos utca keleti oldalán szintén lakóépületek állnak több sorban. A történeti településmagot keleten a mai Völgyi utca – Liget utca, északon a Völgyi dűlő, nyugaton a Dózsa György utca, míg délen körülbelül a Hunyadi utcával határolt terület jelenti.

Az egykor kétbéltek település belső részén, azaz a fent lehatárolt területen, ma is az aprótelkek a jellemzőek, az utcák vonalvezetése szinte semmit sem változott. A történeti település területje jellemzően ma is falusias megjelenésű, utcavonalas és fűsűs beépítésű, a telkek északi oldalhatárán álló földszintes házakkal. A történeti település településképe nem egységes, az egykor jellemző hosszúházak egy-egy megmaradt épülete mellett megfigyelhetők az utcával párhuzamos gerincű épületek (pl.: református lelkészlak, községháza, asztalos műhely), az „L” alaprajzú épületek, a XX. század eleji manzárdtetős, polgáriasult épületek, a XX. század második felére jellemző sátoztetős épületek, de egy-egy lapostetős épület is beékelődik. Egyes utcaszakaszokban még egységesen megmaradtak a hosszúházas épülettömegek, azonban homlokzataikat jellemzően átalakították. Anyaghasználatára a cserépfedés, vakolt homlokzati felületek a jellemzők.

Pereg történeti településmag*Szent Imre utca képe**Szent Mihály római katolikus templom**Peregi hosszuházak***Hagyományos falusias területek***Dózsa György utca nyugati házsora*

Az első katonai felmérésen látható Pereg történeti településmagja, a Felsőkereszt utca – Kert utca – Mórincz Zsigmond utca – nyugati belterületi határ által határolt tömbök utca- és telekszerkezete megőrizte a XVIII-XIX. században kialakult szerkezetét. A közel észak-déli tengelyű utcák mentén közel téglalap alakú, viszonylag kisméretű telkek sorakoznak, csupán a katolikus templom helyezkedik el átmenő, nagyobb telken. A történeti településmag területe jellemzően ma is falusias megjelenésű, utcavonalas és fésűs beépítésű, a telkek északi oldalhatárán álló földszintes hosszuházakkal. A történeti településmag területén az épületek közel felének tömegalakítása még őrzi az eredeti beépítés jellegét, az utcára merőleges gerincű nyeregtetős, oromfalas kialakítást. Azonban az udvari tornácra nyíló bejárati ajtóval és a két állótéglány arányú, osztott üvegezésű ablakkal kialakított utcai homlokzatokat sok helyen átalakították, és egy közel négyzetes ablak kapott helyet a homlokzaton. A hosszuházak jellemzően tornáccal készültek. Anyaghasználatára a cserépfedés, vakolt homlokzati felületek a jellemzők.

Az 1940-es árvízét követően az árvízkárosultakat új lakóépületekkel segítették. Ezek a nyeregtetős, oromfalas, oszlopos tornácos épületek ma is megfigyelhetők a településen, és a jellegzetes hatszög keresztmetszetű oszlopkrokról és egyszerű oszlopfejekről ismerhetők fel.

A XX. század végén az oromfalas hosszuházak mellett megjelentek a sátoztetős és manzárdtetős épületek, így az egykori településmag képe nem mutat egységes látványt. Egy-két, utcával párhuzamos gerincű nyeregtetős épület is látható a területen.

A kertekben sokhelyütt faszerkezetes kukoricagórét is használnak még.

A hagyományos falusias lakóterületek az 1930-1980-as évek között épültek be, beépítésüket a földszintes, tetőteres családi házas beépítés jellemzi. A lakóházak általában nyeregtetővel fedettek, egyszerű tömegalakítással. Formai megjelenésük azonban különböző, megtalálható az utcával párhuzamos vagy arra merőleges tetőgerinc, az oromfalas, csonkakontyos és a kontyolt kialakítás is. A tetőformák, a tetőgerinc utcavonalhoz való viszonya és a tetőhajlásszög is változatos. A homlokzati anyaghasználatnál leginkább a színezett vakolt felületekkel találkozhatunk.

4. TELEPÜLÉSSZERKEZET ÉS TERÜLETHASZNÁLAT

A kialakult közlekedési kapcsolatrendszer nagymértékben meghatározza a település életét és egyúttal fejlesztési lehetőségeit is. A közlekedéshálózati elemek közül az észak-déli irányú 51-es főút belterületen is áthaladó nyomvonala választja el egymástól legjobban az egyes településrészeket, a Budapestet és a hercegszántói magyar-szerb közúti határátkelőt összekötő főút forgalma jelentősen terheli a település belterületi lakóterületeit. A MÁV Budapest – Kunszentmiklós – Tass – Kelebia vasútvonal nyomvonala a település keleti határában húzódik, a belterülettől viszonylag távolabb.

BEÉPÍTÉSRE SZÁNT TERÜLETEK

Lakóterületek

A település meghatározó beépített területei a különféle jellegű lakóterületek, melyek a belterületeken belül döntő túlsúlyban vannak. A történeti településrészekben a településszerkezet nőtt jelleget mutat, míg a később beépült területeken a tervezett szabályos utcahálózat és egységes telekosztás a meghatározó, ugyanakkor az egész település a mezővárosi karaktert, a falusias légkör jegyeit hordozza. A földszintes és akár a kétemeletes, hézagosan zárt sorú, szabadonálló és oldalhatáros beépítés is megtalálható, de általában már előkertes kialakítással. Az épületek változatos beépítéssel és karakterrel épültek.

Üdülőterületek

A település nyugati szélén, a Ráckevei Duna ág mentén kiterjedt üdülőterület található. Az 1960-as években kicserélt terület nagy része mára beépült, a folyóággal párhuzamos, észak-déli irányultságú utcavezetés jellemzi. Az üdülő- és hétvégi házas használatot folyamatosan váltja fel a lakófunkció céljára való használati mód. A területet elsősorban a szabadonálló, illetve az oldalhatáros beépítési mód jellemzi, földszintes nyeregtetős épületekkel, vakolt felületű homlokzatokkal.

Településközponti vegyes területek

A településközponti területek három nagyobb területen jelennek meg a lakóterületek között. A két egykori település központjában, azaz Lacházán a református templom, községháza környezetében, az Úttörő utca és Rákóczi utca két oldalán, Peregén a Ráckevei utca két oldalán és a Dózsa György utca és József Attila utca között, a temető és a Ráckevei utca közötti részen. E két terület beépítési módját, megjelenését tekintve beolvad a falusias lakóterületekbe.

A harmadik legújabb, tudatosan kialakított településközponti terület a két egykori önálló település összeépülésének határán kialakult terület, a Gábor Áron utca és Kinizsi utca területén, ahol a művelődési központ, könyvtár, általánosiskola és egészségház is található. Az épületek általában szabadon álló beépítési módban épültek, jellemzően több szintesek. Tömegalakításuk általában egyszerű, azonban méreteik miatt már tagoltabbak, mint a lakóépületek. Anyaghasználatukat a vakolt felületek és az egyszerűség jellemzi.

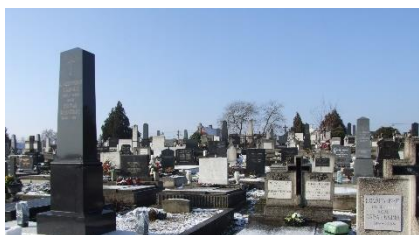
Gazdasági területek

A település gazdasági (ipari, és kereskedelmi-szolgáltató) területei elsősorban a belterület szélein alakultak ki, az 51-es út mentén és a vasútállomás közelében. Jelentős iparterület alakult ki a Pereg központjától délkeleti irányban, a Szentiványi utca végén.

A gazdasági területeket a szabadonálló beépítési mód jellemzi, legfeljebb kétszintes épületekkel, lapostetős vagy alacsony hajlásszögű nyeregtetős tömegalakítással. Jellemző a könnyűszerkezetes építési mód, homlokzati fémburkolattal és fémlemez fedéssel.

Különleges területek

A település igazgatási területének különböző pontjain jöttek létre az egyes sajátos funkcióknak helyt adó különleges területek: temetők (Hunyadi utca és Rákóczi utca, illetve Dózsa György utca és Hunyadi utca, Bankháza), a bányák területei a település északkeleti részén, valamint a motocross pálya területe és a strand területe, továbbá a két idősotthon területei.

BEÉPÍTÉSRE NEM SZÁNT TERÜLETEK

Erdőterület

Szinte teljesen eltűntek az alföldi erdők állományai, amelyek csak néhány kisebb területen maradtak fenn. A település külterületén nagy egybefüggő erdőterület nem található, azok szabdaltan találhatók több helyen, a település területéhez képest kis területen. 1996-ban nyilvánították természetvédelmi területté a Duna-Ipoly Nemzeti Parkhoz tartozó közel tizenkét hektáros Peregi parkerdőt.

Mezőgazdasági terület

Jelenleg a település belterületének keleti részén nagyobb beépítetlen területek találhatók, amelyek elsősorban mezőgazdasági területek. A mezőgazdasági területek még mindig a külterület meghatározó területei közé tartoznak. Ezen belül a szántó művelési ág és ennek nagyüzemi művelési módja a meghatározó. Emellett jelentősek a gyepterületek, amelyek szintén évszázadok óta honosak a tájban.

Közpark, közkert, fásított köztér

Kiskunlacháza zöldfelületi adottságai kedvezőek, köszönhetően az alapvetően laza szerkezetű beépítésnek. Kisebb-nagyobb zöldfelületek, közparkok lazítják a kialakult területhasználatot. A legjelentősebb közparkjai: a községháza udvarának egykor piactérként működő, ma köztérként kialakított területe, az új településközpontban kialakított Munkácsy park, Kinizsi Pál utca menti fásított területek, a Duna part menti, Kiskun sétány és Pihenő sétány parkos területei.

Közlekedési területek

A központi beépített területtől keletre található a volt katonai repülőtér. A település belterületétől keletre halad a Kelebia vasút nyomvonal, megállóval a belterülethez közeli szakaszon.

5. TELEPÜLÉSKARAKTER

Telekszerkezet és telekhasználat

Lacháza XIX. századi beépítése, Kataszteri felmérés, 1880.

Pereg XIX. századi beépítése, Kataszteri felmérés, 1880.

Kiskunlacháza és Pereg történeti településmagjainak területe hagyományos szerkezetű, az egykori szálláskertek területére már részben a tervezettség a jellemző. A XX. század végi és a 2000-es évek eleji parcellázások és az új lakóterületek zöme tervezett szerkezet. A kialakult telekstruktúra rajzolja ki a szerkezeti eltéréseket, a hagyományos telekszerkezet mellett jól megkülönböztethető az új tervezett, hálós rendszerű telekosztások. A nagyközség hagyományos és újabban kialakult részei szerkezetileg nem különülnek el egymástól markánsan, mégis jól megkülönböztethetők az egykori településmagok és a XX. század óta beépült területek.

A Lacháza Dózsa György utca és Völgyi utca közötti területén jellemzően 500-800 m² nagyságú aprótelkek alakultak ki, ahol a beltelkeken csak a szállás volt, a gazdasági épületek a szálláskertekben kaptak helyet. A terület ezt az aprótelkes beépítési jellegét máig megőrizte. Nagyobb telke szinte csak a református templomnak és a községházának van. Pereg történeti településmagjában – a Felsőkereszt és Móricz Zsigmond utca között – a lacházi aprótelkeknél kismértékben nagyobb telekméretek (700-1000m²) és lazább beépítés figyelhető meg. Ezen területek szintén megőrizték az utcavonalas, fésűs oldalhatáros beépítést.

A XX. században újonnan parcellázott lakóterületeken szintén falusias beépítési jellegűek, a telekméretek általában 700-1000m² nagyság közöttiek, téglalap alakúak, a telekosztás rendezett, szabályos. Az utcák vonalvezetése általában egyenes, szabályos szerkesztésű.

Az egyes eltérő terület-felhasználási kategóriáknak megfelelően eltérő épületállomány alakult ki az egyes településrészekben. A falusias lakóterületekre jellemző a földszintes, tetőteres családiházak beépítés, amit választékbővítő jelleggel színesít a közintézmények és egyéb gazdasági területek sajátos funkciójú, egyedi épületállománya.

Beépítési típusok és épülettípusok

A történeti településmagok lakóterületein, illetve településközponti vegyes területeken megfigyelhetők a hagyományos hosszúházas beépítések, jellemzően fésűs kialakítással, általában utcavonalas elhelyezéssel. Egy-egy szélesebb telken a hajlított házas elrendezés figyelhető meg, mely a hosszúház további fejlődésének első szakasza.

Oldalhatáros hosszúház

A történeti település esetén a hosszúházas elrendezés az alap beépítési típus, mely jellemzően fésűs elrendezésben valósult meg. Ezek azok az épületek, melyek a legjobban megőrizték a több évszázados építési mód jegyeit (tömeg, szerkezet, homlokzatképzés). Az udvari részén oszlopos tornácos kialakítással, a homlokzaton kapuoszloppal. A tornác készülhetett faoszloppal vagy falazott pillérrel. Jellemzőik:

- kb. 6,0 méteres épületszélesség, jellemzően 1,0 méter széles túlnyújtott eresszel, vagy oszlopos tornáccal,

- fésűs elrendezésben, a telek egyik oldalhatárán álló, általában kelet-nyugati irányú hossz tengellyel kialakított épület,
- oromfalas utcai homlokzat, melyen a tető túlnyúlik, az utcára merőleges nyeregtetővel, cserépfedéssel,
- két, álló téglalap arányú, osztott faszerkezetű ablakkal, a homlokzatot egyszerű vakolatsávok tagolják, az oromzati falban jellemzően egy vagy két kisméretű padlásszellőzővel, de gyakori a trapézzáródású padlásablak is,
- a homlokzatok jellemzően fehér, sárga, és föld színűek.

Kossuth utca 24.

Széchenyi utca 16.

Polgári jellegű házak

A fésűs, hosszházas alaptípus történeti fejlődése során eljuthatott a hajlított házas, majd a zárt sorú beépítésig. Jómódú emberek a XX. század elején már „L” alakú, ún. hajlított házat építettek. Az utcafronton keresztszárny épült a nyeregtető beforgatásával, vagy oromfalas kialakítással. Az utcával párhuzamos szárny 1-2 szobával bővítette a lakóterületet.

A hajlított házak az utcával párhuzamos gerincű, 36-45° közötti hajlásszögű, cseréppel fedett egyszerű nyeregtetővel, az utcai homlokzaton több nyílással, egyszerű vakolatsávok díszítéssel épültek.

Kiskunlacházán található eredeti állapotukban megmaradt polgári lakóépület, mint Peregen Szebellédi Sándor háza (Ráckevei utca 6.), Lacházán a Nefelejcs utca 2., Kossuth utca 24., Széchenyi utca 16. alatti épületek.

Ráckevei utca 6.

Nefelejcs utca 2.

Átépített házak építészeti jellemzői

Gyakori, hogy az egykori oszlopos tornácok területét beépítették, a több hasznos alapterület érdekében. Egy-két hosszház tetőterét beépítették, hol érzékenyen átalakítva a meglévő házat, hol arányrendszerének figyelembevételével. A hosszúház homlokzati átalakítása során a két álló téglalap alakú nyílászáró helyett egy négyzetes alakú ablakot építettek be. Vagy új, osztatlan üvegezésű ablakokra cserélték az egykori nyílászárókat. Jellemzően az épület tömegalakítása, tetőformája és oszlopos tornáca még megvan, azonban állaguk miatt egyedi védelemre nem alkalmasak.

Közüntézmények

Az 1990-es években az önkormányzat tudatos városfejlesztésbe kezdett, melynek több közüzntézményi épület köszönhető. Az új központban felépült a művelődési ház és könyvtár és az általános iskola, a Rákóczi úton a szakképző iskola.

A hagyományos lakóépületek kialakítása, arányrendszere, épületszerkezeti

A hagyományos épületek utcai homlokzata nagyrészt oromzatos, fent az oromzaton jellemzően egy vagy két kisméretű padlásszellőző nyílással. A módosabb épületeken az oromzatban egy törtvonalú záródású ablak kapott helyet. A nyeregtetők jellemzően égetett agyagcseréppel fedettek.

Az oszlopos tornácok házak esetében a bejárati kapu nyílását is befoglalták a homlokzatba.

A ma is még létező 4-5 méter belső szélességű, átlagosan 6 méteres utcai szélességű, egyszerű régi parasztházak háromosztatúak és soros elrendezésűek voltak, vagyis a helyiségek sorban egymás mögött, egy tengelyre fűzve épültek. Az utcára nézett az első (vagy tiszta) szoba, majd a konyha, hátsó szoba, kamra.

Általában, hossztengeyével kelet-nyugatra állt a ház, a szélétől védett, általában déli oldalra pedig oszlopos tornác került 1-1,5 méter szélességgel. Ennek nagyon fontos funkciója volt nyáron, mikor a nap majdnem függőlegesen süt, a tornác védett volt a napsütéstől, de télen, amikor alacsonyabban járt, akkor ezt a falat felmelegítette.

A homlokzati nyílászárók egykoron kizárólag fából készültek, közepén felnyíló ablakokkal, vésett betétes, tokborításos ajtókkal. A módosabb hajlított házakon illetve a zárt sorú beépítésben álló lakóépületeken vázta blázatos vagy lécezett, faragott díszítésekkel ellátott fa kapuk készültek.

A homlokzatok színezése természetes anyagokkal történt, fehér, sárga, esetleg világosszürke színekben, a vakolatdíszek, keretezések fehérén hagyásával. A XX. század első felében, a polgárias-városias ízlés hatására faluhelyen is

divatba jött a halványsárga, rózsaszín, világoskék, hidegzöld
színek alkalmazása.

6. VÉDETTSÉGEK**Régészeti védettségek**

A régészeti védettségek részletes ismertetésére az önálló régészeti fejezetben kerül sor.

Világörökség várományosi helyszínek

Kiskunlacháza nagyközség közigazgatási területén világörökségi helyszín, világörökségi várományos terület nem található.

Műemléki védettségek

Református templom

A peregi római katolikus templom

A Miniszterelnökség Építészeti és Építésügyi Helyettes Államtitkára adatszolgáltatása szerint Kiskunlacháza területén egy nyilvántartott műemléki érték és öt műemléki védelem alatt álló épület illetve építmény található, a védett értékekhez kijelölt illetve ex-lege műemléki környezetek tartoznak. Az adatszolgáltatás óta történt Kötv. módosítás értelmében a nagyközségben hat védett műemlék található, melyek között kiemelten védett műemlék nincs.

A nagyközség területén műemléki jelentőségű terület nem található.

Kiskunlacháza műemlékei között meghatározó a pesti építőmester Hofrichter József által épített református templom, mely a ráckevei kistérség egyik legjelentősebb reformkori épülete is. A református templom mellett áll az 1890 körül népies klasszicista stílusban épült lelkészlak.

Népi építészeti érték a kétbeltelkes szerkezetű Lacháza Bercsényi utcájában található paraszti lakóépületek, ahol a lakóház mellett magtár, ólak, istálló, nyitott szín és kerek-kút is látható.

Pereg településrészén az 1772-ben épült Szent Mihály római katolikus templom élvez műemléki védettséget.

Kiskunlacháza országos műemléki védelemben részesülő építményei:

műemlékjegyzék	cím	hrs.	leírás
M II 7097	Hajós major	0725/7	Hajós-kúria
M II 11292	Bercsényi utca 5.	1683	Paraszti lakóépületek
M II 7096	Kossuth Lajos utca 40.	1735	Református lelkészlak
M II 7095	Kossuth Lajos utca 38.	1741/1 1741/2	Református templom
M II 11694	Szent Imre utca 27.	1062	Római katolikus templom
M III 7094	Kossuth Lajos tér 1.	1875	Községháza

A műemlékeket és a nyilvántartott műemléki értéket a TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁR tartalmazza.

Helyi védettségek

Kiskunlacháza Nagyközség Önkormányzata Képviselő-testületének Kiskunlacháza településképeinek védelméről szóló 5/2019. (IV. 03.) önkormányzati rendelet (a továbbiakban: helyi tkr.) II. fejezete tartalmazza a helyi értékvédelemmel kapcsolatos előírásokat és rendelkezéseket. Az előírások meghatározzák a

Az Angyalos ház

helyi értékvédelem célját, feladatát és fajtáit, a helyi védelem alá helyezés, valamint megszüntetés szabályait, az értékek hasznosítására és fenntartására vonatkozó elveket. A rendelkezések kiterjednek a településképi illeszkedés szabályaira, a helyi védelem alatt álló épületek homlokzatainak védelmére.

A helyi tkr. megalkotása során a település értékleltára nem készült el, így a helyi tkr.-be a korábbi, a helyi értékek védelméről szóló 8/2009. (IV. 15.) önkormányzati rendeletben védetté nyilvánított értékek kerültek átvezetésre.

A Kiskunlacháza településképi védelméről szóló 5/2019. (IV. 03.) önkormányzati rendelet 2. melléklete tartalmazza a helyi védelem alatt álló épületek és építmények jegyzékét, mely szerint helyi védelem alatt csupán egyetlen épület áll:

Épület, építmény	Elhelyezkedése	Helyrajzi száma
Angyalos ház	Szent Imre utca 42. (Pereg)	1075

A helyi tkr. 1. melléklet településképi szempontból meghatározó területek lehatárolása tervlap a helyi védelem alatt álló épületeket és építményeket kék körrel, illetve „H” felirattal jelöli.

A helyi védett értékek részletes ismertetését a TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁR tartalmazza. A települési értékleltárt a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV. 9.) Kormányrendelet 14. melléklete alapján készült. Az értékleltárban mind a nyilvántartott műemléki értékek, műemlékek és helyi védett értékek szerepelnek, valamint feltüntetésre kerültek a helyi védelemre alkalmas épületek, építmények, illetve az Értéktár Bizottság által helyi védelemre javasolt építmények is. Az egyes értékek adatlapjai az értékek azonosító adatait, az egyes létesítmények jelentős értékeit, valamint a további – szemrevételezéssel megállapítható – értékeit tartalmazzák.

7. AZ ÖRÖKSÉGI ÉRTÉKEK ELEMZÉSE

Műemlék

Műemléki érték, műemlék fogalmát a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény határozza meg.

• **Műemlék:** olyan közhiteles nyilvántartásban nyilvántartott műemléki érték, amelyet miniszteri döntéssel, határozattal vagy e törvény alapján miniszteri rendelettel védetté nyilvánítottak.

• **Műemléki érték:** minden olyan építmény, történeti kert, történeti temetkezési hely, vagy műemléki terület, valamint ezek maradványa, továbbá azok rendeltetés-szerűen összetartozó együttese, rendszere, amely hazánk múltja és a magyar nemzet vagy más közösség hovatartozás-tudata szempontjából országos jelentőségű történeti, művészeti, tudományos és műszaki emlék alkotórészeivel,

A műemlékek állapotával kapcsolatban a helyszíni szemle alapján az alábbiak tapasztalhatók:

A hat műemléki védelem alatt álló épületről megállapíthatjuk, hogy a területhasználat és az épületfunkciók alapvetően nincsenek ellentétben egymással és a védelem szándékával.

A református templom és a mellette álló református parókia állapota jónak minősíthető, a köszönhetően a rendszeres karbantartásnak, a tulajdonosi gondoskodásnak. Az épületek homlokzatait a 2010-es éveken felújították, a templomtorony fedésének műemléki igényű felújítása 2019-ben történt.

A pereg-i római katolikus templom állapota szintén jónak mondható, az 1990-es évek végén újították fel homlokzatait és tetőfedését, a kerítése és kertje gondozott.

Az egykori községházát ma is a Polgármesteri Hivatal használja, állapota megfelelő, a tetőszerkezetet 2001-ben újították fel. A homlokzatok egyes részein a vakolathullása, vizesedés figyelhető meg, ezek okainak feltárása és megszüntetése javasolt.

tartozékaival és beépített berendezési tárgyaival együtt, vagy egyes nevesített értéke vonatkozásában.

A Bercsényi utcában álló népi lakóépületek állapota elfogadható, azonban a rendszeres karbantartás elengedhetetlen az állapotának fenntartása érdekében.

Hajós kúria a közelmúltig szálláshelyként és a körülötte lévő melléképületek lovardaként működtek. Sajnos az épület állapota elhanyagolt, déli tetőfelületein oda nem illő napelemek kaptak helyet. A melléképületek állapota elég lepusztult.

A műemlékek kijelölt műemléki környezettel nem rendelkeznek, a 68/2019. (IV. 9.) Korm. rendelet 20.§ (1) bekezdése szerint az ex-lege műemléki környezetüket a közvetlenül határos telkek, a kapcsolódó közterületszakaszok és a közterületszakaszokkal határos ingatlanok alkotják. A községháza kivételével az ex-lege műemléki környezetek külön azonosítóval rendelkeznek.

A Pest Megyei Kormányhivatal, Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály, Örökségvédelmi Osztály jár el a régészeti és műemléki örökségvédelem, továbbá építésügy és építésfelügyelet a műemlékek, nyilvántartott műemléki értékek és ezek telke tekintetében a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2019. (IV. 9.) Korm. rendelet 3. § (1) bekezdés a) pontja értelmében. Az örökségvédelmi szempontok érvényesítésével elkerülhetők a településképet, a műemlékek megjelenését kedvezőtlenül befolyásoló új beépítések és átalakítások.

Műemléki jelentőségű terület és műemléki környezet

A kulturális örökség védelméről szóló

2001. évi LXIV. törvény szerint:

„Műemléki jelentőségű területként kell védeni a település azon részét, amelynek jellegzetes szerkezete, beépítésének módja, összképe, a tájjal való kapcsolata, terei és utcaképei, építményeinek együttese összefüggő rendszert alkotva történelmi jelentőségű és ezért műemléki védelemre érdemes.”

*„A műemlék jogszabályban meghatározott környezete **műemléki környezetnek** minősül.”*

A településen műemléki jelentőségű terület nem található.

A műemlékek ex-lege műemléki környezetének lehatárolását a szabályozási terv jelöli, azonban a területek lehatárolásának frissítése szükséges a Miniszterelnökség adatszolgáltatásának megfelelően. A peregi római katolikus templom esetében a műemléki környezet lehatárolásának pótlása szükséges.

A Bercsényi utcában álló paraszti lakóépületek műemléki környezeténél a Bercsényi utca 1685 hrsz. alatti közterület érintett szakaszának műemléki környezetként történő feltüntetése javasolt.

Helyi védelem

Az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény szerint:

***Helyi építészeti értékvédelem:** a helyi építészeti örökség értékeinek feltárása, számbavétele, védetté nyilvánítása, fenntartása és védelmének biztosítása.*

Az Étv. értelmében a települési önkormányzat feladata a helyi építészeti örökség értékeinek feltárása, számbavétele, védetté nyilvánítása, fenntartása, fejlesztése, őrzése, védelmének biztosítása. A helyi védetté nyilvánításról vagy annak megszüntetéséről, a védettséggel összefüggő korlátozásokról és kötelezettségekről és támogatásokról a települési önkormányzat a településképi rendeletben dönt.

A településképi védelméről szóló 2016. évi LXXIV. törvény alapján Kiskunlacháza Nagyközség Önkormányzat Képviselő-testülete által elfogadott, 2019. április 18. napjától hatályos a **Kiskunlacháza településképi védelméről szóló 5/2019. (IV. 03.) önkormányzati rendelet**, melynek II. fejezet, Helyi értékvédelem tartalmazza a helyi védelem célját, feladatát, hatályát és fajtáit, a helyi védelem alá helyezés, valamint megszüntetés szabályait, a védett értékek hasznosítását és

fenntartását, nyilvántartását és megjelölését, valamint a helyi védett értékekkel kapcsolatos településképi követelményeket. A rendelet 2. melléklete tartalmazza a helyi védelem alatt álló építészeti értékek listáját, valamint az 1. melléklet meghatározó területek lehatárolása térkép feltünteti a helyi védett értékeket.

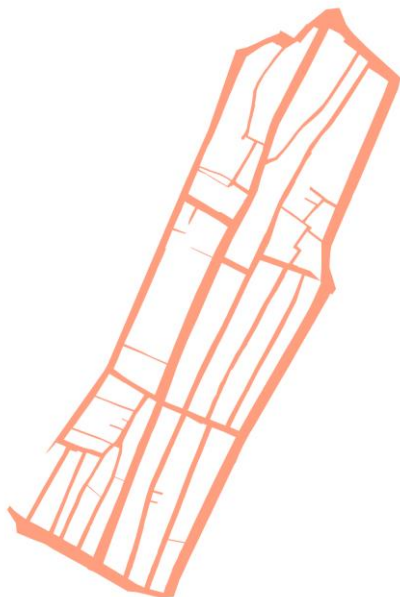
Kiskunlacháza nagyközség településképeznek védelméről szóló önkormányzati rendeltben helyi értékvédelmi terület, helyi védett utcaképek és helyi védett emlékművek, keresztek, vallási jelképek nem kerültek meghatározásra.

Helyi védelem alatt álló építészeti értékek A településképezvédelmi rendelet 2. melléklete szerint a településen egy helyi védett épület található, a Pereg településrészen a Szent Imre utcában álló Angyalos-ház. Az épület állapota kielégítő, jelenleg falumúzeumként üzemel, melyben megtalálhatóak a hagyományos középparaszti életmód tárgyi emlékei.

II. TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁR

1. ÁLTALÁNOS ÉRTÉKEK

Településszerkezet

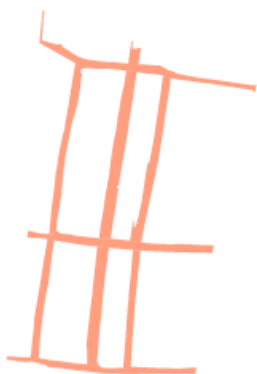

Lacháza történeti településmagjának utcahálózata

Kiskunlacháza egykori kétbeltelkes szerkezete ma is megfigyelhető a településszerkezetben, jól elkülöníthető az egykori beltelkek sűrű beépítése és a szálláskertek területén kialakult lazább beépítés. A település meghatározó legrégibb fő útja, az egykori sóút, mai Dózsa György út már a XVIII. század végén kialakult nyomvonallal rendelkezett, tőle nyugatra a beltelkek és keletre a szálláskertek voltak. A történeti településmag 19. századra kialakult szerkezete máig megmaradt, azaz az észak-déli irányultságú utcahálózat, az erre merőlegesen kialakult kisebb közök, és az aprótelkes szerkezet. Pereg történeti településmagjára szintén az észak-déli irányultságú utcahálózat, de a lacházinál lazább beépítés jellemző. Az alapvetően falusias arculatú nagyközség egykori szálláskertek területén, illetve azt ezt körülvevő beépített területének szerkezete viszonylag fiatal.

A település területének jelentős része lakóterület, a központban vegyes intézményi területekkel. Külterületének jelentős része mezőgazdasági terület, illetve a repülőtér és kavicsbánya területei jelentősebbek méretüket tekintve. A Soroksári-Duna part mentén jelentős üdülőtérrel rendelkezik.

Telekstruktúra és az utcavonalvezetés

Pereg történeti településmagjának utcahálózata

Lacháza történeti településmag területén aprótelkek (kb.: 300-550 m²), Pereg történeti településmagjában kis mértékben nagyobb telekkialakítás (kb.: 450-700 m²) figyelhető meg. A telkek általában közel téglalap alakúak, rövidebb oldalukkal kapcsolódnak a közterülethez. A történeti településmagok területén gyakoriak az átmenő telkek. Az egykori szálláskertek területén kialakított lakótelek már nagyobb méretűek, gyakori a tömbök zsákutcákkal történő feltárása. A 20. század folyamán kialakított egyforma nagyságú (kb.: 700 - 1000 m²), szabályos téglalap alakú telkek raszteres hálózata adja a fejlesztés eredményeként kialakult telekstruktúrát.

A lakóterületekre az oldalhatáros beépítési módú, családi házas beépítés a jellemző. A meglévő telekstruktúrát nem veszélyezteteti településfejlesztési cél, azonban egy-egy telekösszevonás módosíthatja az utcaképi megjelenés ritmusát.

A településen az utcák vonalvezetése egyenes, egymással párhuzamos kialakítású, melyet néhol szakítanak meg rövidebb keresztutca.

Utcakép, utcakép részletek

Kiskunlacházán jellegzetes történeti utcakép nem maradt fenn. Az utcaképek vegyes arculatúak, mind az építészeti minőséget, mind az építészeti stílust illetően. Az utcaképek alapvetően falusias arculatúak, földszintes oldalhatáron álló lakóépületek sorakoznak utcavonalas, illetve előkerttel fésűs beépítésben. Az épületek egyszerű tömegalakításúak, azonban a tetőformát tekintve előfordul az oromfalas, a csonkakontyos és a kontyolt tetőkialakítás, de a sátoztetős és az álmanzárd tetőformával is találkozhatunk. A 20. század

elejéről pedig zárt sorú, illetve szabadonálló beépítésben láthatunk a polgárasult épületek.

Építményrészletek, az alkalmazott anyaghasználat, tömegformálás, homlokzati kialakítás

A lakóépületek tömegformálása egyszerű, tagolatlan. Jellemző a nyereg tetős kialakítás kontyolt vagy oromfalas utcai megjelenéssel, valamint gyakori a sátozott forma is. A tetők általában hagyományos cserépfedéssel készültek.

A homlokzatok kialakítása sematikus, az 1940-es árvíz károsultak számára épült lakóházak jól felismerhetők az oszlopos tornácaikról, az általában hatszögű, egyszerű oszlopfejekkel.

A polgárasult épületek egyedi díszítésekkel készültek, de különösebb helyi egyedi kialakítás nem jellemző.

Táj- és kertépítészeti alkotás, egyedi tájértékek

Ráckevei (Soroksári) Duna

A település és környékének meghatározó eleme a Ráckevei (Soroksári) Duna ág, a mellette található Pereg Parkerdő és a település keleti külterületi részén elterülő bányatavak. A délkeleti határában benyúlik a Kiskunsági Nemzeti Park területe, illetve az országos ökológiai hálózat részeként nyilvántartott területek.

Helyi védelem alatt álló épületek és építmények

A nagyközségben jelenleg csupán egy épület áll helyi egyedi védelem alatt. A Pereg területén található Angyalos Ház 2009-ben kapta meg a helyi védettséget.

A helyi védett épület részletes elemzése az értékleltári adatlapon található [*lásd: II.3. fejezet*].

Helyi védelemre alkalmas épületek, építmények

A részletes értékleltári adatlapok alapján további épületek, valamint emlékművek és keresztek alkalmasak a helyi egyedi védelem alá helyezésre. Javasolt helyi védelem alá helyezni a vasútállomás épületét, a pereg temető kápolnát, lakóépületeket és az asztalos műhely épületét.

Jelentős emlékei Kiskunlacháza történetének keresztek, melyek közül kiemelendő az 1897-ben állított Mária Sz. Olvasótársulat keresztje.

A két történeti település mag jól elkülöníthető, az utcák vonalvezetése és a beépítés sűrűsége alapján. Azonban ezeken a területeken az egykori hossz ház, nyereg tetős beépítés összefüggően nem figyelhető meg, ezért összefüggő védelemre alkalmas terület nem állapítható meg.

Szobrok, képzőművészeti alkotások, utcabútorok

A település területén több a múlt században állított szoborral és kereszttel találkozhatunk, de ugyanakkor a 2000-es éveket követően is több közterületi alkotás helyeztek el. A településen álló keresztek és szobrok közül egy sem áll helyi védelem alatt. Az egyes szobrok, keresztek és emlékművek részletes ismertetése az értékleltári adatlapokon található.

Kossuth Lajos szobra

Lacháza központjában az 1902-ban állított Kossuth szobor, a református templom kertjében Pásztor János által 1924-ben készített Hősök szobra, a perei temetőben szintén az I. világháborús hősöknek állított emlékmű érdemes a helyi védelemre. A több mint száz éve állított Mária Társulat kőkeresztje, a Vella kereszt, és a 1879-ben állított Mária Sz. Olvasótársulat keresztje említésre méltó alkotások.

Petőfi Sándor szobra, a perei 1848-as szabadságharc emlékműve, kopjafák, IV. Kun László szobra, a Hatházi kun kőasszony, a Szent Imre kilátó és az őstelepülés emlékére állított harangláb fontos szerepet játszanak a helyi közösség életében, azonban országos jelentőségük nincs.

Csak a községre jellemző utcabútor (fapadok, kandeláber, virágtartók, szemétygyűjtő) nem figyelhető meg a településen, a kihelyezett utcabútorok nem egységes megjelenésűek. A községháza előtti téren a padok és kandeláberek hangulata kedvező. Az utcabútorok egysége kedvezően hatna a település megjelenésére.

2. MŰEMLÉKEK, MŰEMLÉKI KÖRNYZETÜK, ÉS NYILVÁNTARTOTT MŰEMLÉKI ÉRTÉKEK

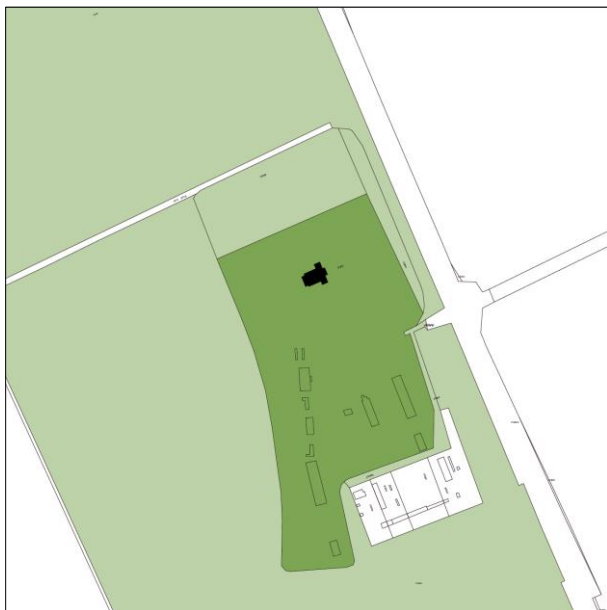
Műemlék törzsszáma:

9104

Cím:

HAJÓS-KÚRIA

Felsőszentiván pusztja

MŰEMLÉKI VÉDELEM

Törzsszám
(azonosító):
9104
(7097)

Megnevezés:

Hajós-kúria

Védési rendelkezés száma:

17952-20/1979.

Érintett helyrajzi szám(ok):

0725/7

Bírság kategória:

M II

MŰEMLÉKI KÖRNYEZET

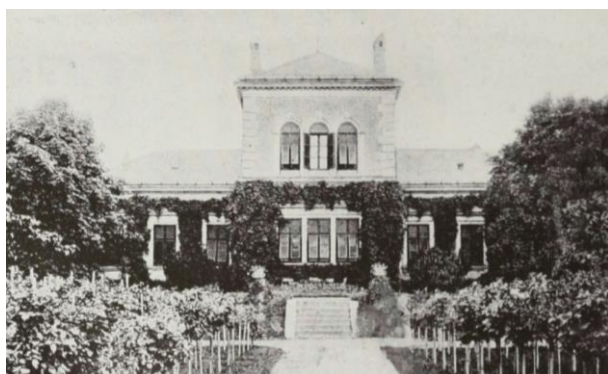
Törzsszám
(azonosító):
29204

Megnevezés:

**Hajós-kúria ex-lege
műemléki környezete**

Érintett helyrajzi szám(ok):

0714, 0725/1, 0725/6, 0725/8,
0725/9

forrás: Szűcs Attila

ÉPÍTÉSZETTÖRTÉNETI ADATOK

Építmény típusa:

kúria

Építés éve:

XIX. század második fele

Tervező:

nem ismert

Építészeti stílus:

eklektikus

LEÍRÁS

A XIX. század második felében, klasszicizáló stílusban, Ybl Miklós tervei alapján épült Hajós János úrilaka szabadon álló, földszintes, T alaprajzú épület. A kúriához tartozó majorság elegáns lóistállóinak itatói márványból készültek. 1949-től az Apaji Állami Gazdaság egyik telephelye volt, mely időszak alatt állapotba leromlott. A rendszerváltás után az új tulajdonosa / bérloje próbálta a kastélyt szállodaként üzemeltetni és épített egy gyönyörű faszerkezetes lovardát, de az leégett. Ma már csak a romos kastély, üres, romos cselédházak, istállók, elburjánzott növényzet fogadja a látogatókat.

Északkeleti részének középrizalitja emeletes kialakítású. Déli bejárat homlokzata öttengelyes, középrésze rizalitszerűen hangsúlyozott, a sarkain kváderezett. Az ajtót és a mellette lévő két ablakot négy pilaszter fogja közre. A pilasztereken hangsúlyos, tagolt párkány, melyen közepén félköríves, záróköves ablaknyílás, mellette egy-egy kör keretbe foglalt címer. Az emeletes épületrész sarkai kváderezettek, az emeleti részen három félköríves ablak kapott helyet.

A területen található még egy szabadon álló téglalap alakú, nyolctengelyes főhomlokzattal épület barokk épület, és egy egyszerű kialakítású magtár, kőkeretes ajtóval és ablakkal.

PARASZTI LAKÓÉPÜLETEK

Műemlék törzsszáma:

11024

Cím:

Bercsényi utca 5.

MŰEMLÉKI VÉDELEM

Törzsszám

Megnevezés:

(azonosító):

11024**Paraszti lakóépületek**

(11292)

Védési rendelkezés száma: 6/2003. (III. 18.) NKÖM rendelet

Érintett helyrajzi szám(ok):

1683

Bírság kategória:

M II

MŰEMLÉKI KÖRNYEZET

Törzsszám

Megnevezés:

(azonosító):

13083**Paraszti lakóépületek ex-
lege műemléki környezete**

Érintett helyrajzi szám(ok):

1679, 1680, 1681, 1682, 1684,
1689, 1690, 1691

ÉPÍTÉSZETTÖRTÉNETI ADATOK

Építmény típusa:

lakóépület

Építés éve:

XVIII. század

Tervező:

nem ismert

Építészeti stílus:

népi építészeti

LEÍRÁS

A Bercsényi utca vonalával párhuzamos gerinccel, hátsó homlokzatával a telekhatárra épült fehérre meszelt sárfalú lakóház. Félágasos, szelemenés nyeregtető, nádfedéssel és deszkaoromzattal, túlnyúló eresztét szépen faragott gerendavégek díszítik. Vele párhuzamosan a túlsó telekhatáron az egykori magtár, melyet a 1930-as években lakóházzá alakítottak, a hozzá kapcsolódó ólakkal és istállóval. A ház körül tapasztott sárpadka van. A két épület között az udvaron kerek kút, az északi telekhatáron a magtár és a lakóház között nyitott szin. Az udvar közepén terménytároló verem helye. A lakóház középmagyar típus: szoba – konyha – szoba – kamra elrendezésű, középbejáratos. A kamra bejárata az udvarról, benne a padlásfeljáró. A szabadkéményt a 1920-as években elfalazták. A lakóházat 1965-ig lakták, ezután az örökösök csak időnként használták, és a kisebb karbantartások mellett az állapota egyre romlott.

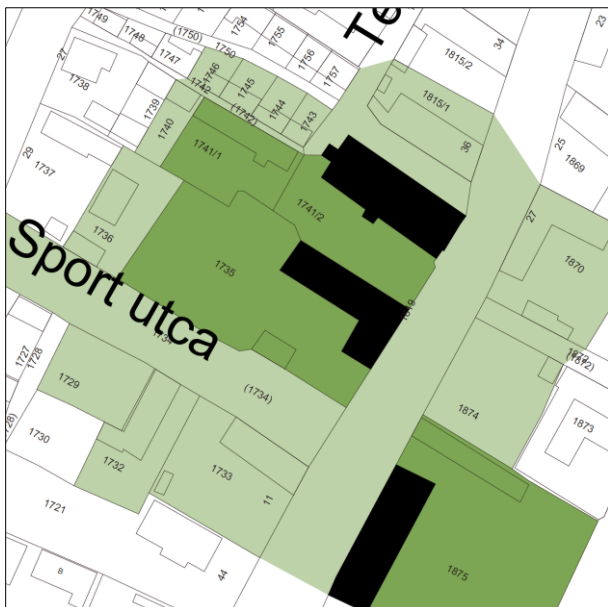
REFORMÁTUS LELKÉSZLAK

Műemlék törzsszáma:

7072

Cím:

Kossuth Lajos utca 40.

MŰEMLÉKI VÉDELEM

Törzsszám
(azonosító):
7072
(7096)

Megnevezés:

Református lelkészlak

Védési rendelkezés száma:

22509/1958. ÉM

120344/1958. MM

Érintett helyrajzi szám(ok):

1735

Bírság kategória:

M II

MŰEMLÉKI KÖRNYEZET

Törzsszám
(azonosító):
29203

Megnevezés:

**Református lelkészlak ex-
lege műemléki környezete**

Érintett helyrajzi szám(ok):

1729, 1732, 1733, 1734, 1736,
1741/1, 1741/2, 1819, 1874,
1875

ÉPÍTÉSZETTÖRTÉNETI ADATOK

Építmény típusa:

lakóépület

Építés éve:

1890 körül

Tervező:

nem ismert

Építészeti stílus:

népies klasszicista

LEÍRÁS

A Kossuth Lajos utcában, a református templom mellett áll a földszintes, az utcával párhuzamos gerincű nyeregtetős, „L” alakú lelkészlak, mely 1890 körül épült népies klasszicista stílusban. Az épület utcai homlokzata egyszerű, nyolctengelyes kialakítású, vakolt lábazattal, az ablakok alatti egész homlokzaton átfutó könyöklőpárkánnyal és főpárkánnyal, a két párkány között vonalazott falmezőkkel. Az utcai ablakok „T” osztásúak, kapcsolt gerébtokos szerkezettel. Az alsó szárnyak vízszintes osztóval készültek. A tető hód farkú cseréppel fedett, a homlokzatok fehérre vakoltak, azonban a könyöklőpárkány, a lábazat és a főpárkány halvány okker színezést kapott a legutóbbi felújítás alkalmával.

Az udvari homlokzata előtt végig falazott, egyszerű fejezetekkel rendelkező oszlopokon nyugvó tornác fut végig, mely több lakóháza is jellemző a településen. A tornácról nyílik a lejárát a boltozott picébe.

A református egyházközség adatai szerint a parókia 1792-ben épült, majd 1889-ben került átépítésre. A homlokzatát 1989-ben újították fel, majd a 2010-es évek elején az épületet kívül-belül felújították, az épület jelenleg jó állapotban található.

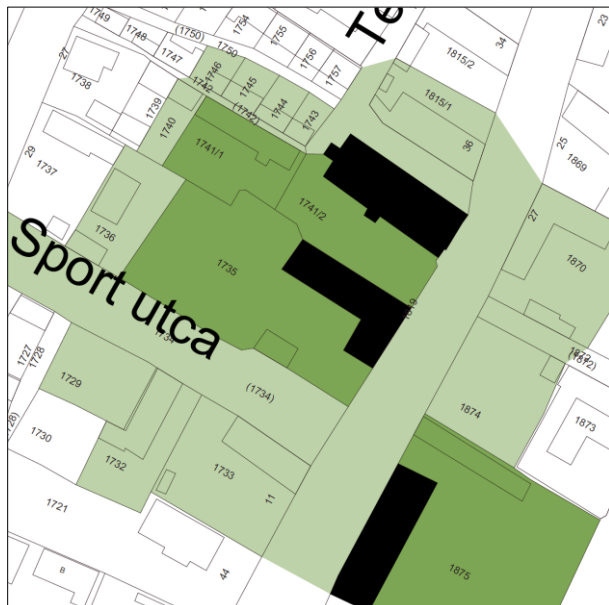
REFORMÁTUS TEMPLOM

Műemlék törzsszáma:

7071

Cím:

Kossuth Lajos utca 38.

MŰEMLÉKI VÉDELEM

Törzsszám
(azonosító):
7071
(7095)

Megnevezés:

Református templom

Védési rendelkezés száma: 22509/1958. ÉM

120344/1958. MM

Érintett helyrajzi szám(ok): 1741/1, 1741/2

Bírság kategória: M II

MŰEMLÉKI KÖRNYEZET

Törzsszám
(azonosító):
29202

Megnevezés:

**Református templom ex-
lege műemléki környezete**

Érintett helyrajzi szám(ok): 1735, 1736, 1740, 1742, 1743,
1744, 1745, 1746, 1814, 1815/1,
1819, 1870, 1872, 1874

ÉPÍTÉSZETTÖRTÉNETI ADATOK

Építmény típusa: szakrális építmény

Építés éve: 1824.

Tervező: Hofrichter József

Építészeti stílus: barokk

LEÍRÁS

Kiskunlacházának – de a ráckevei kistérségnek is – egyik legjelentősebb reformkori épülete a Kossuth Lajos utcában az 1820-1824. között épült református templom, mely Hofrichter József pesti építőmester fő műve. A teleksorában szabadon álló beépítésben magasodik a település fölé az 1913-as renováláskor készült vörösréz toronysisak, melyet a templom befejezésének idejét, az 1824-es dátumot őrző toronygömb zár le.

A lacházi református közösség története négy templomot tart számon, melyek közül az első a Duna-parton található Árpád-kori Szántó település temploma, melyek alapfalai ma is láthatók az üdülőterületen. A település második temploma a mai település magasabb fekvésű területein épült fel. Harmadik temploma a barokk vagy copf stílusú épület 1771-72-ben épült, Peithmüller József pesti kőművesmester irányításával. Ezután épület fel a negyedik, ma is látható temploma.

Az egyhajós, homlokzati síkban tartott tornyú templom főhomlokzatát négy ión falpillér tagolja, egyszerű kőkeretes kapuja felett félköríves záródású karzatablak nyílik. Egyszerű, tagolt főpárkánya felett a torony a homlokzathoz a két szélén egy-egy íves tagozattal kapcsolódik, melyeken egy-egy kövaza áll. A torony legfelső

szintjén az egyenes záródású, kőkeretes ablakokat két-két pár palmettás fejezetű falpillér fogja közre, a toronyban Szlezák László harangöntő mester által 1922-ben öntött két harang lakik.

Értékes, XVIII. század végén készült, copfstílusú berendezései a padok és rozettás párkányú falazott szószerk.

A külső felújítására 1983-86 között került sor. A toronysisakot 2019-ben felújították. Az épület állapota jó.

A templom előtt 18. százai szégyenkő látható, mely az egyik legismertebb és legjobb állapotban fennmaradt darab Magyarország területén. A szégyenköveket a középkortól egészen a 18. század végéig alkalmazták megszegényítő büntetőeszközként. A garázdákat, botrányt okozó személyeket vagy illetlen viselkedésű hajadonokat kikötötték a szégyenkőhöz a tömeg szeme láttára, majd itt hagyták, míg a kiszabott büntetés ideje le nem járt. Ez idő alatt az illető a templom felé fordulva fohászkodhatott bűnbocsánatért.

forrás: <http://muemlekem.hu/muemlek/show/7095?logsall=1>

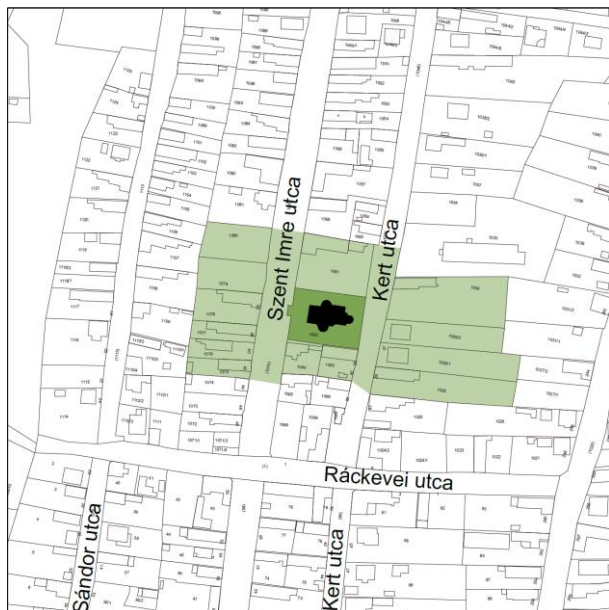
RÓMAI KATOLIKUS TEMPLOM

Műemlék törzsszáma:

11161

Cím:

Szent Imre utca 27.

MŰEMLÉKI VÉDELEM

Törzsszám
(azonosító):
11161
(11694)

Megnevezés:

Római katolikus templom

Védési rendelkezés száma: 27/2005. (X. 7.) NKÖM rendelet

Érintett helyrajzi szám(ok): 1062

Bírság kategória: M II

MŰEMLÉKI KÖRNYEZET

Törzsszám
(azonosító):
13084

Megnevezés:

**Római katolikus templom
ex-lege műemléki
környezete**

Érintett helyrajzi szám(ok): 1028, 1029/1, 1029/2, 1030,
1046, 1061, 1063, 1064, 1070,
1075, 1076, 1077, 1078, 1079,
1080,

ÉPÍTÉSZETTÖRTÉNETI ADATOK

Építmény típusa: szakrális építmény

Építés éve: 1772-1774.

Tervező: nem ismert

Építészeti stílus: késő barokk

LEÍRÁS

A szlovákok lakta Peregen a Szent Imre utcai átmenő telken áll a barokk stílusú, 1772-ben épült Szent Mihály római katolikus templom. Szabadon álló, hagymakupolás, homlokzati tornyos, kontyolt nyeregtetős, félköríves apsziszáródású templom, félköríves kereszthajószerűen elrendezett oldalkápolnákkal.

A templom tornya villámcsapás következtében 1912-ben leégett. A tornyot 1929-ben Potyondy Sándor községi főjegyző gyűjtéséből építették fel újra, ekkor létesült a második harang is.

A templom felújítása a közelmúltban megtörtént, kerítése és kertje gondozott. A templom központi elrendezésű, a főhomlokzat főtengelyében kökeretes ajtó nyílik, melynek zárókövére az 1773-es dátumot vésték. Az ajtó feletti faltükörben íves záródású karzat ablak, a két szélső mezőben egy-egy félköríves záródású szoborfülke, a bal oldaliban Árpád-házi Szent Margit, jobb oldaliban Árpád-házi Szent Erzsébet alakja kapott helyet.

A hajó félköríves bővítményeiből mindkét oldalon bejárat nyílik. Az oldalhomlokzatait lizénák tagolják. A felújításkor a főbejárata elé faszerkezetű, nyeregtetős előtető készült.

KÖZSÉGHÁZA

Azonosító: 7094

Cím: Kossuth Lajos tér 1.

NYILVÁNTARTOTT MŰEMLÉKI ÉRTÉK

Törzsszám (azonosító): 7070 (7094) Megnevezés: Községháza

Védési rendelkezés száma: 22509/1958. ÉM
120344/1958. MM
Érintett helyrajzi szám(ok): 1875
Bírság kategória: M III

MŰEMLÉKI KÖRNYEZET

Törzsszám (azonosító): - Megnevezés: -
Érintett helyrajzi szám(ok): -

ÉPÍTÉSZETTÖRTÉNETI ADATOK

Építmény típusa: középület
Építés éve: 1830 körül
Tervező: nem ismert
Építészeti stílus: klasszicista

LEÍRÁS

A községháza az 1830-as évek körül épült klasszicista stílusban, majd 1860 körül romantikus stílusban átalakították.

Az épület külső felújítása 1983-1986 között történt. A Kossuth Lajos utca vonalán álló téglalap alaprajzú, az utca vonalával párhuzamos gerincű nyeregtetős, földszintes épület. Utcai homlokzata 13 tengelyes, a homlokzatot lábazat, a nyílások körüli vakolt keret és a párkánykonzolos koronázópárkány tagolja.

Az udvar felőli homlokzata kilenc tengelyes. A két-két szélső tengelyében félköríves záródású ablakok, a középső öt tengelyben pillérek álló, öt árkádíves tornác látható, melyből a középső három kosárirés, a két szélső félköríves záródású. A tornác pillérei között falazott parapet, a középső boltív felett festett „községháza” felirat olvasható. A pillérek a magyar címerrel díszített dombormű, alatta Kiskunlacháza kisméretű festett címere, másik pillérén Petőfi Sándor településen elmondott választási beszédének állított emléktábla kapott helyet.

Az északi telekhatár mentén téglalap alaprajzú, hosszú melléképület áll, valamint a telken áll még a Kossuth Lajos szobor is.

3. HELYI VÉDETT ÉRTÉKEK

ANGYALOS HÁZ

Azonosító:

Cím:

Szent Imre utca 42.

Településrész:	Pereg
Helyrajzi szám:	1075
Tényleges használati mód:	lakóépület / falumúzeum
Övezeti jelenlegi besorolás:	Lf-2
tervezett	Lf-4
Állag:	jó
Szintszám:	földszint
Védelem indokolása:	épülettömeg, homlokzatalakítás, vakolat architektúra és szobrok, faoszlopos tornác, helytörténeti érték

ÉPÍTÉSZETTÖRTÉNETI ADATOK

Építmény típusa:	lakóépület
Építés éve:	1906.
Tervező:	ismeretlen
Építészeti stílus:	neogótikus

LEÍRÁS

Helyi védelem alatt áll a perei úgynevezett Angyalos Ház. A katolikus templom közelében 1906-ban épült, utcavonalas beépítésű, nyeregtetős hosszúház utcai homlokzatát csúcsíveket imitáló vakolat és kétoldalt álló-lebegő asszonyalakok díszítik, megidézve a gótikus épületszobrászatot. A csúcsíveket tartó nőalak két példányát Krízisik András helyi kőfaragó- és kőművesmester 1920-21-ben mintázta szerelméről, későbbi feleségéről Gubovics Erzsébetről. A ház az utcai homlokzat kialakításakor Vella Pál tulajdonában volt. Udvari homlokzatán faragott könyökökkel díszített faoszlopos tornác. Az épület jelenleg falumúzeumként üzemel, melyben megtalálhatóak a hagyományos középparaszti életmód tárgyi emlékei. Az Angyalos Ház a nagyközség déli, perei részének jellegzetes épülete. Külön említésre méltó az utcai homlokzata, valamint falumúzeum funkciója. A település történeti hagyományinak tovább élése érdekében megőrzendő.

4. HELYI VÉDELEMRE ALKALMAS ÉPÍTÉSZETI ÉRTÉKEK

PEREGI TEMETŐ KÁPOLNA

Cím: **Dózsa György út 315.**
 Helyrajzi szám: 322/3
 Tényleges kápolna
 használati mód:
 Övezeti Kt – különleges terület
 besorolás: (temető)
 Állag: közepes
 Szintszám: földszint
 Értékei: tömegalakítás,
 toronysisak, homlokzatok,
 helytörténeti érték

Leírás:
 A peregi római katolikus temetőben áll az 1936-ban épített hagymasisakos temetőkápolna. A kápolnát a helyi Krizsik András kőfaragó- és kőművesmester építette. Egyszerű tömegű, nyolcszög szentélyzáródású, egyenes záródású bejárati kapu felett timpanon, felette kör ablak. A torony minden oldalán köríves záródású, zsalus ablakok. A főhomlokzaton a torony melletti oromfalak barokkos vonalvezetésűek. A bejárat mellett márványtábla emlékezik meg a Peregén szolgálatot tett atyákról.

SZEBELLÉDI SÁNDOR HÁZA

Cím: **Ráckevei utca 6.**
 Helyrajzi szám: 1024/2
 Tényleges lakóépület
 használati mód:
 Övezeti Vt-3
 besorolás:
 Állag: közepes
 Szintszám: földszint
 Értékei: tömegalakítás,
 homlokzatok, nyílászárók,
 helytörténeti érték

Leírás:
 Peregén, a Ráckevei utca és a Kert utca sarkán áll az 1920-as években épült eklektikus stílusú, díszes homlokzatú lakóépület, melyet a helyi kőművesmester Krizsik András épített Szebellédi Sándornak. Az L alaprajzú épület déli homlokzata 5 tengelyes, a növényi ornamentikával díszített pilaszterek, mellett félpilaszterek, azok között félköríves párkány zárókövel, a nyílások felett akrotérion díszítés. Kert utcai homlokzata egyszerű, ablaktalan. Udvara felől oszlopos tornácos kialakítású.

VOLLY HÁZ

Cím: **Felsőkereszt utca**
Helyrajzi szám: 1190
Tényleges lakóépület
használati mód:
Övezeti Lf-1
besorolás:
Állag: rossz
Szintszám: földszint
Értékei: tömegalakítás,
homlokzatok, nyílászárók,
helytörténeti érték

Leírás:

Peregen, a Felsőkereszt utca és Kert utca sarkán áll a nyeregtetős, oromzatos, oszlopos tornácos kialakítású egyszerű lakóépület. A házban született dr. Volly István (1907-1992) népdalgyűjtő, tanár, zeneszerző és néprajzkutató. 1930-ban ősi katolikus dalkincset talált itt Peregen, 54 karácsonyi énekkel. A homlokzaton márvány emléktábla állít emléket.

VASÚTÁLLOMÁS – FELVÉTELI ÉPÜLET

Cím: **Korcsma dűlő**
Helyrajzi szám: 0621/20
Tényleges vasútállomás
használati mód:
Övezeti KÖk – kötöttpályás
besorolás: közlekedési terület
Állag: rossz
Szintszám: földszint, emelet
Értékei: tömegalakítás,
homlokzatok,
helytörténeti érték

Leírás:

A másod osztályú felvételi épület a Budapest – Szabadka vasútvonal egyik állomásaként létesült 1882-ben. A vonalon 1882. december 5-én indult meg a közlekedés. A földszint és emeletes épület őrzi eredeti tömegformálását, a homlokzati díszítései hitelesen rekonstruálhatók.

ASZTALOS MŰHELY

Cím: **Jókai Mór utca 23.**
Helyrajzi szám: 1848
Tényleges használati mód: asztalos műhely
Övezeti besorolás: falusias lakóterület
Állag: jó
Szintszám: földszint
Értékei: tömegalakítás,
homlokzatok,
helytörténeti érték

Leírás:
A 20. század elején épült az utcával párhuzamos gerincű nyeregtetős ipari épület. A földszintes épület utcai homlokzata háromtengelyes, a középső nyílás felett önálló betűkből álló „FAMEGMUNKÁLÓ” felirat olvasható. Az állótéglány arányú, szegmensíves záródású ablakokban fémszerkezetű ablak, vízszintesen öt, függőlegesen négy részre tagolva. Déli homlokzatán egy ablak és a padlástérbe nyíló fa ajtó. Az udvar felől alacsonyabb hajlású tornác. Az épülethez fakerítés és kapu csatlakozik.
A földszintes épület őrzi eredeti tömegformálását, homlokzati kialakítását, eredeti épületszerkezetét.

5. EMLÉKMŰVEK, SZOBROK, KERESZTEK

Kossuth szobor

Cím:	Jókai Mór utca
Hrsz.:	1875
Típusa:	szobor
Avatás éve:	1902.
Alkotó:	Horvay János
Építető:	

Leírás:

A községháza előtti parkban, az egykori piactéren áll Kossuth Lajos szobra, melynek avatására 1902. szeptember 26-án került sor Kossuth születésének 100. évfordulója alkalmából. Az avatási ünnepségen Kossuth Ferenc, Kossuth Lajos fia is jelen volt.

A két méter magas gránittalapzaton álló, egész alakos bronz szobor Horvay János alkotása.

A szobrot egykor kovácsoltvas korlát vette körül, mely visszaállítása javasolt a szobor rekonstrukciója során.

Hősök szobra

Cím:	Kossuth Lajos utca 38.
Hrsz.:	1741/2
Típusa:	szobor
Avatás éve:	1924.
Alkotó:	Pásztor János
Építető:	

Leírás:

A református templom és a lelkészlak között áll Pásztor János szobrászművész Hősök szobra című alkotása, mely az I. világháborúban elhunyt 142 kiskunlacházai katonának állít emléket. A harcba induló katonát felesége öleli át, lábuknál gyermekük játszik. Az 1924-ben állított, 4,5m magas, műkö emlékmű posztamentének bal oldalára egy táblára újabb 84 név került, a következő felirattal: „A hazáért és a kereszténységért folytatott harcban hősi halált haltak 1941-1945 évben”.

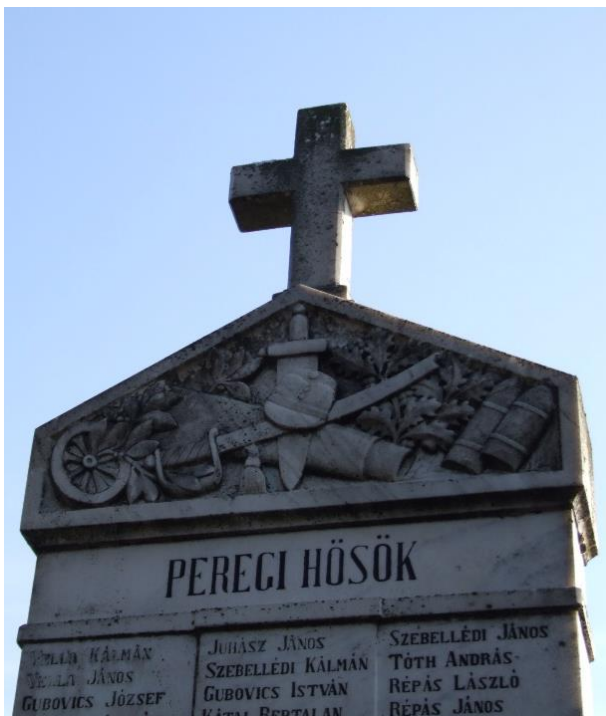
forrás: <https://www.kozterkep.hu/23965/petofi-sandor-mellszobor#vetito=293792>

Petőfi Sándor mellszobra

Cím: Dózsa György út 68.
Hrsz.: 2184/2
Típusa: szobor
Avatás éve: 1949.
Alkotó: Marjay György
Építtető:

Leírás:

A Dózsa György út és az Úttörő utca kereszteződésének háromszög alakú teresedésében áll három méter magas műkö posztamensen Petőfi Sándor mellszobra. Az 1949-ben felavatott szobor Marjay György alkotása. A posztamensen márványtáblán az 1849-1949 felirat olvasható.

Peregi hősök emlékműve

Cím: Dózsa György út 315.
Hrsz.: 322/3
Típusa: emlékmű
Avatás éve:
Alkotó: Kiss J.
Építtető: Vella Pál, Gubovics Mária

Leírás:

A peregi római katolikus temetőben, a Dózsa György út felől áll a peregi I. világháborús hősök emlékműve. A márvány emlékmű oldalán talán készítőjének neve olvasható: *Kiss J. Bpest. Bokréta u. 11.*

A timpanonban végződő kőtábla felett kereszt, a táblán három oszlopba sorolt elesett hősök nevei alatt az alábbi olvasható: „*Jertek ide szülők, árvák és özvegyek, itt meglátjátok azok neveit, akiket a világháborúban elvesztettek.*”

Az emlékművet 1991-1992 között a hívek adakozásából felújították.

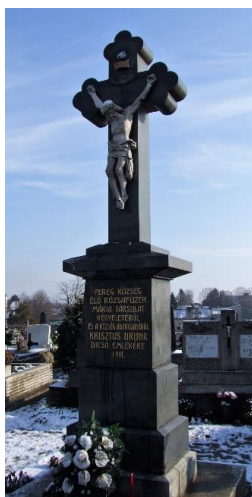
1848-as szabadságharc emlékműve

Cím: Ráckevei út 10.
Hrsz.: 1071/1
Típusa: emlékmű
Avatás éve: 1949.
Alkotó:
Építető: Peregi 48-as ifjúság

Leírás:

A Ráckevei út melletti zöldfelületen áll az 1848-49-es szabadságharc peregi hőseinek emlékoszlopa, melyet a Peregi 48-as Ifjúság állíttatott.

Az obeliszk alakú emlékoszlop tetején lángnyelv, alatt ellipszisben Petőfi Sándor domborműve látható.

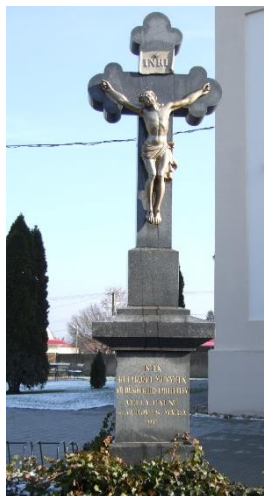

Mária Társulat kőkeresztje

Cím: Ráckevei út 10.
Hrsz.: 1071/1
Típusa: kereszt
Avatás éve: 1911.
Alkotó:
Építető: Élő Rózsafüzér Mária Társulat

Leírás:

A peregi katolikus temetőben kapott helyet a Pereg Község Élő Rózsafüzér Mária Társulat kegyeletéből 1911-ben állított kőkereszt, fém korpusszal.

Vella kereszt

Cím: Szent Imre utca 27.
Hrsz.: 1062
Típusa: kereszt
Avatás éve: 1917.
Alkotó:
Építető: Vella Pálné

Leírás:

A római katolikus templom előtt a peregi temetőben álló kereszthez hasonló megjelenésű kereszt áll, melyet 1917-ben állíttatott Vella Pálné (szül: Gubovits Mária).

Mária Sz. Olvasótársulat keresztje

Cím: Dózsa György út 241.
Hrsz.: 975/1
Típusa: kereszt
Avatás éve: 1879.
Alkotó:
Építető: Mária Sz. Olvasótársulat
Leírás:

A Dózsa György út és a József Attila út kereszteződésénél lévő parkban a Mária Sz. Olvasótársulat által készített vörösmárvány keresztet láthatjuk.

A fém korpusz alatt a talapzaton az alábbi felirat olvasható:

„Óh Isteni Megváltó Jézusunk légy irgalmas hozzád térő híveidhez.”

Peregi kereszt

Cím: Móricz Zsigmond utca 38.
Hrsz.: 5764/1
Típusa: kereszt
Avatás éve: 1965.
Alkotó:
Építető: peregi hívek
Leírás:

Pereg településrészen a Móricz Zsigmond utca és Szentiványi utca elágazásánál áll a kovácsoltvas kerítéssel határolt műkö kereszt, melyet a peregi hívek állítottak 1965-ben. Talapzatán az alábbi felirat olvasható:

„Isten nagyobb dicsőségére a peregi hívek adományaiból 1965”

Zurka kereszt

Cím: Dózsa György út 324.
Hrsz.: 260
Típusa: kereszt
Avatás éve: 1934.
Alkotó:
Építető: Zurka Ferencné
Leírás:

A Dózsa György utcában, a Virág utca kereszteződésénél áll özv. Zurka Ferencné által állíttatott műkö kereszt. Talapzatán az alábbi felirattal:

„Isten dicsőségére özv. Zurka Ferencné Surányi Julianna ajánlja 1934.”

Ráckevei úti kereszt

Cím: külső Ráckevei út
Hrsz.: 0133
Típusa: kereszt
Avatás éve:
Alkotó:
Építető:

Leírás:

A külső Ráckevei út mentén vaskerítéssel határolt kereszt áll az út déli oldalán. A kőkeresztben korpusz, előtte Szűz Mária szobra áll.

Zsinagóga-kő

Cím: Kossuth Lajos utca 45. előtt
Hrsz.: 1819
Típusa: emlékmű
Avatás éve: 2015.
Alkotó:
Építető: Kiskunlacháza Nagyközség
Önkormányzata és emlékező
polgárai

Leírás:

A megmunkálatlan kőtömb tetején Mózes tízparancsolatot tartalmazó két kőtábláját idéző fémtábla, melynek bal oldalán az egykori zsinagóga perspektívában ábrázolt, vonalas rajza felett az alábbi felirat olvasható: *Ezen a helyen állt a kiskunlacházi Zsidó Hitközség zsinagógája.*

A jobb oldalon pedig:

1944 májusában a kiskunlacházi és peregi zsidókat deportálták. Auschwitz fogolytáborában többségük mártírhalt. Nevüket a temetőben felállított emléktábla őrzi. A közösség nélkül maradt zsinagógát 1945-46-ban lebontották. Megölte őket az esztelen gyűlölet, őrizze meg emléküket a szeretet.

Régi kiskunlacházi '56-os kopjafa

Cím: Dózsa György út
Hrsz.: 974/2
Típusa: kopjafa
Avatás éve:
Alkotó: Kiss Sándor
Építtető: Szecsey Imre

Leírás:

A Dózsa György út és József Attila utca kereszteződésének zöldfelületén áll az 1956-os kopjafa. A kopjafát az utolsó lacházi bognármester, Kiss Sándor bácsi faragta Szecsey Imre kérésére, a helyi fafaragó hagyományok szerint. Az eredetileg sírjelnek (fejfának) szánt alkotást tulajdonosa felajánlotta a községnek 1956. október 23. emlékére.

Új kiskunlacházi '56-os kopjafa

Cím: Kinizsi utca 1.
Hrsz.: 732/2
Típusa: kopjafa
Avatás éve: 2017.
Alkotó: Merito Trend Kft.
Építtető: Kiskunlacháza Nagyközség
Önkormányzata

Leírás:

A Dózsa György út mentén, a Petőfi Művelődési Központ és Könyvtár telkén áll az 1956-os kopjafa. A kopjafa a Dózsa György út és József Attila utca kereszteződésének zöldfelületén álló 1956-os kopjafa mása. A kopjafa körül kis térkővel burkolt felület, mellette padok és egy megmunkálatlan mészkő látható. Az 1956-os forradalom és szabadságharc hatvanadik évfordulójára meghirdetett Emlékévből az 1956-os Emlékbizottság által kiírt pályázaton elnyert támogatásnak köszönhetően újulhatott meg a térrész és a kopjafa.

Hatházi kun kőasszony

Cím:	Hatház utca
Hrsz.:	2106/1
Típusa:	szobor
Avatás éve:	2010.
Alkotó:	Németh József
Építtető:	Kiskunlacháza Nagyközség Önkormányzata

Leírás:

A település északi részén emelt kunhalmon áll a kunbaba, kunkép, az áldott állapotban lévő kun anya szobra. A kunbaba urat, tiszteletben álló személyt jelöl, tisztséget, megtisztelő posztot jelent. Ekkor nagy tiszteletben tartották a nőket, elsősorban anyaszerepük, illetve a családi tűzhely biztosítása, utódok szülése miatt. A szobor az életről és az összetartozásról szól. A legfontosabb eleme az áldozati kehely, a hajfonat, fejfedő, fátyol, a hajcsat, a ruházat bizonyos eleme, a mell, mellyel a nőiséget jellemzik. A szobor a kiskunok és a Hármaskörület összetartozását is jelképezi, egyben jelezi az észak felől érkezőknek, hogy itt kezdődik a Kiskunság.

IV. Kun László-szobor

Cím:	Munkácsy park
Hrsz.:	732/4
Típusa:	szobor
Avatás éve:	2000.
Alkotó:	Domonkos Béla
Építtető:	Kiskunlacháza Nagyközség Önkormányzata

Leírás:

Kiskunlacháza központjában található Munkácsy park közepén áll IV. Kun László, Árpád-házból származó magyar király bronz alakja. 1272-ben Kiskunlacházán volt Kun László király szállása, innen próbálta rávenni a kunokat a letelepedésre s a keresztény hitre. A gránit talapzaton álló király kun öltözkében, baljában országalma, jobbában jogar látható.

Trianoni Emlékmű és Országzászló

Cím: Munkácsy park
Hrsz.: 732/4
Típusa: emlékmű
Avatás éve: 2017.
Alkotó:
Építtető: Kiskunlacháza Nagyközség
Önkormányzata

Leírás:

A Munkácsy téri park északnyugati sarkában készült el a Trianoni Emlékmű és Országzászló 2017-ben. A kövel burkolt posztamensen turulmadár, balra kicsit mögötte országzászló látható. A posztamens előtt a régi, felújított kiskunlacházi 1956-os kopjafát állították fel, mely korábban a Dózsa György út 241. (hrsz.: 975/1) előtti zöldterületen állt.

Ismeretlen horgász

Cím: Vitorlás utca
Hrsz.: 3118/2
Típusa: szobor
Avatás éve: 2008.
Alkotó: Böjte Horváth István
Építtető: Váczi Sándor fia

Leírás:

Az Ismeretlen horgász Váczi Sándort, az Országos Pedagógiai Intézet egykori, nyugdíjazott tanárát ábrázolja. A Duna szerelmese és a kiskunlacházi üdülőtérlet központi alakja volt. Fia rendelte az alkotást, a szobrot Böjte Horváth István szobrász készítette.

Sajnos a kőpad megrongálódott, az ülőfelülete eltűnt és a támlából is letörték részek.

forrás: Petőfi túrákör, <http://www.petofiturakor.hu/2014/petofinyomaban1-kiskunsag.html>

SZENT IMRE KILÁTÓ

Cím:	Külső ráckevei út
Helyrajzi	040/35
Tényleges használati	emlékhely, kilátó
Övezeti	Ee – erdő övezet
besorolás:	
Állag:	jó
Szintszám:	földszint, emelet
Értékei:	tömegalakítás, tájképi értéke, helytörténeti érték

Leírás:

A négyzetes alaprajzú kilátót 2013-ban emeletek, az egykor ezen a helyen lévő „virágos Pereg” település és templom romjának emlékére. A kilátó falai kőből készültek, fafödemes és faszerkezetes sátrortetős. A nyugati homlokzaton félköríves bejárat, a többi homlokzatán kisméretű félköríves nyílás.

A kilátó nyugati homlokzatán a bejárata melletti táblán a következő olvasható:

SZENT IMRE KILÁTÓ

Újrászentelt templomrom:
zarándokhely „virágos Pereg”
község emlékére. Az 1977-ben
telepített Peregi Parkerdő
természetvédelmi területen.
Savoyai Egyesület, 2013. X. 18.

HARANGLÁB ŐSTELPEÜLÉS EMLÉKÉRE

Cím:	Sellő utca – Kárász utca
Helyrajzi	3886
Tényleges használati	emlékhely, harangláb
Övezeti	Üh – üdülőövezet
besorolás:	(meglévő és tervezett hétvégi ház üdülőterületek)
Állag:	közepes
Szintszám:	-
Értékei:	tömegalakítás, tájképi értéke, helytörténeti érték

Leírás:

A fa haranglábat a Kiskunlacházi Üdülőhely Bizottság állította az 1272-1741-ig, a nagy árvízig Szántó, majd Lacháza őstelepülés emlékére. Nyugati oldalán réz emléktábla látható.

III. A RENDEZÉS SORÁN TERVEZETT VÁLTOZÁSOK HATÁSELEMZÉSE**1. A TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRBAN SZEREPLŐ ELEMELK VONATKOZÁSÁBAN
RELEVÁNS RÖVID ÉS KÖZÉPTÁVON TERVEZETT VÁLTOZÁSOK ISMERTETÉSE**

Kiskunlacháza településszerkezeti terve, helyi építési szabályzata és szabályozási terve felülvizsgálata során a település önkormányzata meghatározta a szükséges változtatásokat, a kitűzött, elérni kívánt célokat. A tervek műfajához, léptékéhez igazodik az örökségvédelmi hatástanulmányban foglalt hatások elemzése. Kiskunlacháza nagyközség településszerkezeti terve és helyi építési szabályzata felülvizsgálatának és módosításának célja, hogy az OTÉK változásai miatt szükséges korrekciókat és besorolási változásokat, a korszerűsített adatbázisok alapján az adatfrissítést elvégezze, valamint a megváltozott önkormányzati és fejlesztői igények, továbbá az időközben felmerült tervmódosítási elképzelések is beépítésre kerüljenek, azaz megtörténik a fejlesztési területek övezeti besorolásainak, azaz a fejlesztési cél és a jelenlegi igényekhez illeszkedő átsorolása.

**Településhálózati és tájhasználati
változás**

Kiskunlacháza településhálózati szerepe nem változik meg. A tájhasználatban a beépítés mértékét tekintve kisebb változások tervezettek, ezek azonban nem érintik az értékeltárban szereplő elemeket.

A település északi részén kijelölésre került a Szigetszentmárton és Délegyháza közötti vasútvonal, valamint az északi részen módosításra került a Kiskunlacháza belterületét tehermentesítő 51-es elkerülő útszakasz nyomvonala is. Az út melletti erdőterületek visszakerülnek mezőgazdasági területek közé.

A település keleti részén Kató tanya melletti területeken pontosításra kerül a különleges beépítésre szánt rekreációs és lakóterületek, valamint az erdő és mezőgazdasági területek kiterjedése.

**Településszerkezeti,
területhasználati és beépítettség
mértékének változása**

A Ráckevei (Soroksári)-Duna ág melletti üdülőterületek átminősítésre kerülnek kertvárosias lakóterületté, mely az egyik legjelentősebb változás a belterület használatában. A meglévő átlagosan közepes intenzitású üdülőterületi beépítésben elvileg további sűrűsödés állhat elő.

A Dózsa György utca mentén (az utca mindkét oldalán) a Rákóczi utca és a Határ utca között, valamint a Kossuth Lajos utca mindkét oldalán a református templom és a Bercsényi utca között az eddig falusias lakóterület (Lf-2) övezetbe sorolt területek átkerülnek településközpont vegyes terület (településközpont terület, Vt-1 és Vt-2) övezetbe. Az eddigi oldalhatáros beépítés helyett a zártosított beépítési módot kerül előírásra, a beépítés mértéke is növekszik, mind a beépíthető területet, mind a lehetséges szintszámot (szintterületi mutató és épületmagasság növekedése is) tekintve.

A Lacháza történeti településmag területe az eddigi Lf-2 övezetből Lf-4 övezetbe kerülnek, mely csupán az övezeti jel átszámozását jelenti, a beépítési paraméterek változatlanok maradnak. Pereg történeti településmagjában az eddigi Lf-2 övezetbe sorolt területek szintén Lf-4 övezetbe kerülnek át.

Az OTÉK-ban az építménymagasság helyett az épületmagasság bevezetése és a kettő eltérő számítási módszere miatt (oromfalak beszámítása) az összes beépítésre szánt övezetben a korábbi építménymagassági érték 1,0m-es növelésével alakul ki az épületmagassági értéke.

A településközpont vegyes területek egy részének átsorolása történik intézményi kategóriába, ez az OTÉK adta lehetőséget használja ki és a jelenlegi adottságoknak feleltethető meg.

Pereg keleti részén új települési gyűjtőút került kijelölésre a Szentiványi utca folytatásaként, délkeleti irányba a tervezett 51-es elkerülő úthoz csatlakozva.

A Hajós kúria különleges terület - sport rekreációs terület a különleges beépítésre nem szánt sport, rekreációs terület övezetbe kerül át.

A központi belterületen és az üdülőterületen több helyen a különleges sport rekreációs területekből közkereseti zöldterületi övezetbe kerül át.

A temetők területe az OTÉK változás miatt átkerült a beépítésre nem szánt különleges övezetbe.

Infrastrukturális változás

A község közlekedési kapcsolatait az 51-es főút, valamint a Ráckeve felé vezető 5101 számú, a Bugyi felé vezető 5204 és Apaj felé vezető 5203 számú mellékút biztosítják. A vasúti kapcsolatot a Budapest – Kelebia vasútvonal jelenti. Ezen meglévő utak tekintetben változtatási szándék nincs.

A terv rögzíti a település északi részén a Szigetszentmárton és Délegyháza közötti vasútvonalat. A korábban meghatározott 51-es elkerülő út nyomvonala a település északi részen módosításra kerül. Új elemként kerül rögzítésre a település északi részén a Majosháza – Délegyháza új közúti nyomvonal. A településen belül, Pereg keleti részén új települési gyűjtőút került kijelölésre a Szentiványi utca folytatásaként, délkeleti irányba a tervezett 51-es elkerülő úthoz csatlakozva.

Védett értékek megjelenését érintő beavatkozások megnevezése és rövid ismertetése

A lacházai református templom, a református lelkészlak és községháza területe a Vt-1 jelű településközponti vegyes területek övezetéből a Vi-1 jelű intézményi építési övezetbe kerülnek át. A beépítési paraméterek közül a szintterületi mutató mértéke 1,8 m²/m²-ről 2,0 m²/m²-re növekszik, a 10,0 m megengedett legnagyobb építménymagasság helyett 12,0m megengedett legnagyobb épületmagasság kerül előírásra, a legkisebb zöldfelületi arány 20%-ról 35%-ra nő.

A Bercsényi utcai népi lakóépületek az eddigi Lf-2 övezetből Lf-4 övezetbe kerülnek, mely csupán az övezeti jel átszámozását jelenti, a beépítési paraméterek változatlanok maradnak.

A peregi római katolikus templom a Vt-1 övezetből a Vt-2 jelű övezetbe kerül át, mely alacsonyabb beépítési paramétereket állapít meg.

Hajós kúria területe a Ksr-1 jelű különleges építési övezetből (Hotel Apaj rekreációs területe) részben a KbSr-1 jelű különleges - beépítésre nem szánt - övezetbe kerül át, részben pedig az Ek jelű erdőövezetbe (közjóléti erdőterületek). Az átsorolással a lehetséges beépítés mértéke csökken, illetve az Ek övezetbe sorolt területrészek 0,1%-ra csökken.

A helyi védelem alatt álló Angyalos-házra vonatkozóan a település szerkezeti terv, a helyi építési szabályzat és szabályozási terv nem tartalmaz változásokat.

2. A VÁLTOZÁSOK HATÁSAI A TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSRE, TELEPÜLÉS- ÉS TÁJSZERKEZETRE

Történeti településszerkezetet érintő hatások

Kiskunlacháza településhálózatban betöltött szerepében nincs változás.

A tervmódosítás következtében történő további beépülés, a terület-felhasználás karakterének kismértékű módosulása javíthatja a település lakóhelyi kínálatát és növelheti gazdasági jelentőségét. A tervezett 51-es elkerülő út megvalósulásával a Dózsa György utca és ezzel a történeti településmagok tehermentesítése is lehetséges.

A Dózsa György utca Rákóczi utca és Határ utca közötti, valamint a Kossuth Lajos utca református templom és a Bercsényi utca közötti szakaszának mindkét oldalán falusias lakóterületek településközponti építési övezetbe sorolásával a jövőben a jelenlegi oldalhatáros beépítési módot fokozatosan fel fogja váltani a zárt sorú beépítési mód. A jelenleg földszintes épületek helyett várható a többszintes épületek megjelenése, a beépítés sűrűségének növekedése (épületmagasság 8,0m, illetve 9,0 méter, szintterületi mutató 1,4 ill. 1,8). Ennek következtében a műemléki védelem alatt álló református templom, református lelkészlak és községháza környezetében is várható a nagyobb tömegű épületek megjelenése. A Dózsa György utca esetében egy teljesen átalakuló utcakép várható, valószínűleg azonban csak hosszabb távon.

A történeti településmagokban az eddigi Lf-2 övezetbe sorolt területek Lf-4 övezetbe történő átsorolása nem jelent változást, mivel ez csak az övezetek átszámozását jelenti, a beépítési paraméterek változatlanul maradnak.

Természeti, táji hatások

A település tervmódosításnak megfelelő beépülésével, a kijelölt területek hasznosításával a kialakult természeti állapot, a táj jellege lényegesen nem változik meg.

A jelenlegi üdülőterületeken a beépítés mértékének növekedése várható.

A településképfeltárulásának változásai

A település legjelentősebb meglévő közútjai változatlan formában maradnak. A nagyközséget keletről elkerülő 51-es főút kialakítása miatt Kiskunlacháza beépítése a jelenleginél jóval nagyobb útvonalhosszon lesz látható.

Történeti térbeli rendszerek alakulása

A fejlesztési területek beépítése, az új utak és vasút kialakítása ugyan kihat a településhálózati rendszer módosulására, de az kistérségen belüli, illetve a szomszédos települések közötti kapcsolatok nem változnak meg lényegesen. A központi belterület forgalmi tehermentesítésére tervezett utak megépítése a közúti közlekedésben eredményez majd jelentősebb fogalmi átrendeződést, illetve jelentősen csökkenti a belterületek átmenő forgalmát.

Településkarakter változásának hatásai

A tervezett változtatásokkal a Dózsa György utca menti területek beépítési karaktere az urbanizáltabb irányba mozdul el, a kialakult beépítési arculat várhatóan javul, rendezettebbé válik. Az egykori, hagyományos településkarakter (hosszházás beépítés, utcára merőleges gerincű nyeregterület) valószínűleg el fog tűnni a településről, részben ezen épületek nem megfelelő műszaki állapota (hőszigetelés, vízszigetelés hiánya) miatt. Ezt a jellegzetes karaktert a helyi védelem alá helyezett épületek őrizhetik meg a településen.

Környezeti terhelések és az épített örökség műszaki állapotának összefüggései

A területet érintően jelentős környezeti terheléssel járó változtatási szándék nincs. A település várhatóan fokozódó beépítésével a környezetterhelés jelenlegi volumene bizonyára megnő és összetétele is változik. Ez az épített örökség műszaki állapotára is kis mértékben hatással lehet.

Folyamatok iránya, visszafordíthatósága

A fejlesztési területek kijelölése egyértelműen az építési célú használat irányába mutat, amely visszafordíthatósága csak hosszabb távon és jelentős költségek árán lehetne elvben lehetséges. A jelenlegi helyzetben azonban e folyamat megfordíthatósága sem az érintett tulajdonosoknak, sem a tervezésben érdekelt Önkormányzatnak nem áll érdekében.

3. A VÁLTOZÁSOK HATÁSAI A TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRBAN SZEREPLŐ MŰEMLÉKI ÉRTÉKEKRE

A műemléki védelem alatt álló református templom és református lelkészlak a Magyarországi Református Egyház tulajdonában van, mely a folyamatos használatot és a fenntartást hosszú távon biztosítja. A község háza az önkormányzat tulajdonában van, így az épület folyamatos használata szintén biztosított. A három épület körül szintén újonnan településközponti építési övezetbe sorolt telkeken a beépítés megengedett legnagyobb mértékének kihasználásával a terület beépítettsége nőhet, az új épületek tömegalakítására és homlokzati megjelenésére nagy figyelmet kell fordítani.

A paraszti lakóépületek fenntartója és üzemeltetője az önkormányzat. Az épületek megfelelő karbantartása és felújítása érdekében javasolt a Teleki László Alapítvány Népi Építészeti Programjában való pályázat benyújtása.

A peregai katolikus templom a Magyar Katolikus Egyház tulajdonában van, mely a folyamatos használatot és a fenntartást hosszú távon biztosítja.

Hajós kúria területén a jelenleg megengedett beépítés mértéke jelentősen csökken, így az épület környezete megőrizhető, azonban a beépítés mértékének csökkenése azonban nem lehetetleníti el a fejlesztéseket. Sajnos a kúria állapota folyamatosan romlik, felújítása és rekonstrukciója szükséges, a napelemek elhelyezése kedvezőtlen.

A helyi védett értékek megőrzését a Kiskunlacháza Nagyközség Önkormányzata Képviselő-testületének Kiskunlacháza településképezet védelméről szóló 5/2019. (IV. 03.) önkormányzati rendelet biztosíthatja.

IV. ÉRTÉKVÉDELMI TERV

1. AZ ÉRTÉKLELTÁRBAN SZEREPELTETETT ÉRTÉKEK MEGŐRZÉSÉT BIZTOSÍTÓ SZEMPONTOK ÉS KÖVETELMÉNYEK

Helyi szabályozási elemek

Mivel a helyi védett, és védelemre alkalmas értékek elsősorban helyezkednek el a településen helyi egyedi szabályozási elemek rögzítése nem szükséges.

Övezeti előírások

A helyi építési szabályzat általános és övezeti előírásai a meglévő épített környezetnek megfelelő, a védett értékek érdekében a HÉSZ-ben további előírások nem szükségesek. A településképi védelmi rendelet településképi követelményei (előírt anyaghasználat, tető hajlásszög) biztosítják az új épületek kialakításának településképi történő illeszkedését. A HÉSZ és a helyi településképi védelmi rendelet előírásain kívül nem szükségesek egyéb egyedi, vagy sajátos szabályok megalkotása.

Helyi településképi védelmi rendelet

Kiskunlacháza településképi arculati kézikönyve és a településképi védelmi rendelete 2019 júniusában készült el. A településképi védelmi rendelet tartalmazza a helyi védett értékekre vonatkozó településképi követelményeket, többek között a településképihez való illeszkedést biztosító anyaghasználatára, tömegformálására, homlokzati kialakítására és a zöldfelületek kialakításának módjára vonatkozó követelményeket.

Helyi védett értékek

A helyi védett értékek védelmét a megfelelő helyi jogszabályi környezet, azaz a Kiskunlacháza településképi védelméről szóló önkormányzati rendelet biztosítja. A rendelet célja a település épített örökségi értékeinek megtartása és fenntartása. Megakadályozza a védett érték károsodását, előnytelen megváltoztatását, bontását.

A rendelet a helyi védelemmel kapcsolatban tartalmazza:

- a helyi értékvédelem célját, feladatát és fajtáit,
- a helyi védelem alá helyezés elrendelésének és megszüntetésének szabályait,
- a nyilvántartással kapcsolatos szabályokat,
- a védett értékek nyilvántartásának szabályait,
- helyi védelem alatt álló értékek megőrzésének, hasznosításának és fenntartásának előírásait,
- a védett értékekkel kapcsolatos önkormányzati támogatási és ösztönző rendszer szabályait.

A település számos építészeti értékkel rendelkezik, amelyek jelenleg még nem állnak helyi védelem alatt. A helyi védelemre javasolt épületek körének bővítése javasolt, figyelve arra, hogy a legjellemzőbb épülettípusok fejlesztésére lehetőség nyíljon, de a műszaki szempontból korszerűtlen épületek helyett új, a településképi illeszkedő

épületek létesülhessenek. A helyi védett elemek köre nem igényli az országos védelmet, mert jelentősége inkább helytörténeti, a helybeli múlt jelzőköveit jelenti.

A két történeti településrag eltűnésétől nem kell tartani, de értékörző fejlesztést és megfelelő használatot kell biztosítani minden értéknek. Meg kell találni, és tovább kell éltetni a két egykori településrag (Lacháza és Pereg) jellemző karaktereit méreteken, arányokon, kubusokon és díszítőelemeken. Törekedni kell az utcaszerkezet, a tömb- és telekstruktúra megőrzésére, amely meghatározza a település térarányait, a tervezett épületek léptékét. A fejlesztéseknél fontos az új létesítmények megfelelő építészeti eszközökkel való környezetbe illesztése.

A helyi védelem alá helyezés lehetőségének vizsgálata során szempont volt, hogy az adott építmény a település múltja szempontjából meghatározó építészeti örökség-e. A helyi védelem célja a település szempontjából hagyományt őrző, az ott élt és élő emberek, közösségek munkáját és kultúráját tükröző sajátos megjelenésű, a településképet meghatározó építészeti érték védelme. Szempont volt az építményeknél, hogy azok sérülései ésszerű helyreállítás révén kijavíthatók, ezek helyreállítása nem jelent jelentős fizikai változást, mely a kortörténeti jellegét megszüntetné.

Fontos a műemlékek védelmét szolgáló jogszabályi előírások, ugyanígy a helyi értékek védelmét biztosító helyi jogszabályi környezet betartása, betartatása.

Kötelező szakmai konzultáció

A rendelet értelmében az építtető legalább egy alkalommal köteles szakmai konzultációt kérni, ha a tervezett építési tevékenység helyi védett értéket érint, vagy helyi védettség alatt álló területen található építményt érint. A szakmai konzultációt a települési főépítész folytatja le.

Javasolt a kötelező szakmai konzultáció kiterjesztése a két történeti településrag területén tervezett, egyszerű bejelentéssel építhető lakóépületek esetében is. Ezzel elérhető, hogy a két történeti településrag területén tervezett új épületek és bővítések illeszkedjenek a meglévő építészeti értékekhez.

Településképi bejelentés, településképi kötelezés

A rendelet értelmében helyi védett értéken tervezett homlokzatzfelület színezés és a homlokzat felületképzésének megváltoztatása esetében szükséges településképi bejelentési eljárás lefolytatása. A helyi védelem alatt álló építmények esetében javasolt a településképi bejelentési eljárás körének kiterjesztése úgy, hogy a helyi védett értéket érintő építési engedélyhez nem kötött építési tevékenység (pl.: nyílászáró csere, előtető kialakítása, reklám – cégér elhelyezése, gépészeti berendezése elhelyezése) esetében kötelező a

településképi bejelentési eljárás lefolytatása. Ezen eljárás kiterjesztésével kontrollálható az épület meghatározó értékeinek megfelelő védelme. A településképi követelmények betartásával a helyi védett épület karaktere megőrizhető.

A polgármester a településképi védelméről szóló törvény eljárási szabályai szerint településképi kötelezési eljárást folytathat le.

Településképi véleményezés

Az építési hatósági jogkör járási hivatalhoz kerülésével a helyi önkormányzat rálátása az építési engedélyezési eljárásokra jelentős mértékben csökkent. Az építési engedélyhez kötött tevékenységeket a helyi önkormányzat a településképi véleményezési eljárás lefolytatásával kísérheti figyelemmel, illetve támogathatja, feltételhez kötheti vagy elutasíthatja a területén tervezett építési tevékenységeket. Ezen településképi-érvényesítési eszköz alkalmazása által biztosítható a történeti településmag, a helyi védett, illetve védelemre alkalmas művi értékek védelme.

A településképi védelmi rendelet szerint az építési, összevont vagy fennmaradási engedélyezési eljárásokat megelőzően, Kiskunlacháza történeti településmagja, településközponti területei, gazdasági területek, üdülő területek és különleges területek területén új építmény építése, meglévő építmény szintterület növekedését eredményező bővítése (a meglévő tetőtér beépítését is ideértve), meglévő építmény külső megjelenését érintő átalakítása, helyi védett értéket érintő építési tevékenység végzése esetében kell településképi véleményezési eljárást lefolytatni. Településképi véleményezési eljárást kell lefolytatni továbbá – a konkrét helyszíntől, az ingatlan építési övezeti besorolásától és településképi meghatározó területi besorolásától függetlenül – az 500 m² bruttó szintterületet meghaladó földszintes, valamint 1000 m² bruttó szintterületet meghaladó többszintes új építménnyel kapcsolatban.

Fenti rendelkezések kellő rálátást biztosítanak az önkormányzatnak a településen tervezett építési engedélyhez kötött építési tevékenységekre vonatkozóan, így a hatályos településképi rendelet kiegészítése, módosítása ezen szempontból nem indokolt.

A HÉSZ és a településképi védelmi rendelet előírásain és településképi követelményein, valamint a településképi arculati kézikönyv ajánlásain és útmutatóján kívül nem szükségesek egyéb egyedi, vagy sajátos szabályok megalkotása.

2. ÖNKORMÁNYZATI FELADATOK**Helyi településkép védelmi rendelet**

A településkép védelméről szóló önkormányzati rendelet kiegészítése szükséges a kötelező szakmai konzultáció és a védett értéket érintő építési engedélyhez nem kötött építési tevékenységek körének tekintetében.

Javasolt műemléki védettségek

A településen műemléki védelemre javasolt érték nem található.

A műemléki védelem alatt álló, Bercsényi utcai paraszti lakóépületek megfelelő karbantartása és felújítása érdekében javasolt a Teleki László Alapítvány Népi Építészeti Programjában való pályázat benyújtása.

Helyi védettségek

Az egykori településszerkezetet a két történeti településrag őrzi, melynek védelmét a településkép védelméről szóló rendelet biztosíthatja. Az építéskori állapotban megőrzött épületek csak szórványosan helyezkednek el a nagyközségben ezért az egyes, az egykori beépítést legjobban őrző lakóépületek, valamint a közlekedési és egyházi épületek védelme megfontolandó. A településkép védelméről szóló rendelet felülvizsgálatakor javasolt a helyi védett építészeti értékek listájának kiegészítése a települési értékleltárban szerepeltetett épületekkel.

Épület, építmény	Elhelyezkedése	Helyrajzi száma
Peregi temetőkápolna	Dózsa Gy. út 315.	322/3
Szebellédi Sándor háza	Ráckevei utca 6.	1024/2
Volly ház	Felsőkereszt utca	1190
Vasútállomás – felvételi épület	Korcsma dűlő	0621/20
Asztalos műhely	Jókai Mór utca 23.	1848

V. ÖSSZEFOGLALÓ

Kiskunlacháza Pest megyében található a Ráckevei járásban, a Kikunság kapujában. A nagyközség alapvetően falusias arculatú, síkvidéki település képét mutatja. Beépített területei között meghatározó, és a belterületeken belül túlsúlyban van a különféle jellegű lakóterületek. Az egyéb kialakult építési célú területhasználatok (gazdasági, különleges területek) jelentősége másodlagos, jelentős a három területre koncentrálódó kialakult kereskedelmi-ipari-gazdasági övezetek. A Ráckevei-Duna ág mentén jelentős üdülőterülettel rendelkezik, mely mára lakóterületté vált. A külterületek keleti részén meghatározó a bányatavak területe, illetve a repülőtér. A külterület fennmaradó részein jó részt be nem épített mezőgazdasági területek, kisebb részben közlekedési és erdő területek találhatók.

A tervezési területen országos műemléki védelem alatt álló építészeti értékek találhatók. Helyi védelem alatt álló épületeket, építményeket a helyi településkép védelmi rendelet határozta meg.

A tárgyi tervmódosítás jóváhagyását követően a település területének beépítés céljára igénybe vehető területe alapvetően nem növekszik, a beépítésre szánt területeken belüli átsorolás, funkcióváltás következtében lehetséges a beépítés mértékének növekedése.

Összességében megállapítható, hogy a tervjavaslatok megvalósulása várhatóan akkor nem lesz káros hatással a terület védhető- védendő értékeire, amennyiben az egyes területeként változó szükségességű régészeti megelőző feltárások és leletmentések sikeresen lezajlanak.

VI. NYILATKOZAT

Alulírott **Dénes Katalin** okleveles építészmérnök, műemlékvédelmi szakmérnök nyilatkozom, hogy a 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet előírásai alapján a települési örökségvédelmi hatástanulmány műemléki szakterületi munkarésze megfelel az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak, továbbá, hogy rendelkezem építész szakirányú, és műemlékvédelmi szakmérnöki végzettséggel.

Budapest, 2021. június 23.

Dénes Katalin

tervezői jogosultság száma:

okleveles építészmérnök,
műemlékvédelmi szakmérnök
É 20-0333

VII. MELLÉKLETEK

Műemléki védelem alatt álló épületek, műemléki környezet

Helyi védett értékek és helyi védelemre alkalmas értékek